

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพการดำเนินงานทางวิชาการและแนวทางการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาตามปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงานวิชาการ 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการสอน และด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับงานวิชาการ
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา
3. ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงานวิชาการโรงเรียน
 - 3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ
 - 3.2 ด้านการสอน
 - 3.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นหัวใจของสถาบันการศึกษาทุกระดับ ดังที่ อำภา บุญช่วย (2533, หน้า 1) กล่าวว่า ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือโรงเรียน การที่จะคว่าสถาบันใดมีคุณภาพได้มาตรฐานทางการศึกษาก็มักเอาผลงานทางวิชาการเป็นสำคัญ งานวิชาการจะสัมฤทธิ์ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้บริหารว่าจะเอาใจจริงเอาใจกับการบริหารงานวิชาการเพียงใด และบุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในงานวิชาการมากน้อยเพียงใด ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารในการเตรียมการเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความพร้อมอย่างทั่วถึงก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ และปฏิบัติงานอย่างจริงจัง และเพื่อให้การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาได้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 15) ที่กล่าวว่างานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านงานวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็น

หัวใจของสถานศึกษา และเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกระดับของสถานศึกษา ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะของงานนั้น

ในทำนองเดียวกัน ผกา แสงสุวรรณ (2536, หน้า 25) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับงานวิชาการว่า งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญและเป็นหลักของการบริหารสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษานั้นจะเป็น ขนาดใดก็ตาม การสังเกตว่าสถานศึกษานั้นมีมาตรฐานและคุณภาพเป็นอย่างไร จะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เพราะงานวิชาการเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้าง และมีความเกี่ยวข้องกับ งานด้านอื่น ๆ อย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นงานด้านหลักสูตร งานด้านวัดผล การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมให้แก่นักเรียน ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องรู้ถึงหลักเกณฑ์ และ ขอบข่ายงานด้านวิชาการเป็นอย่างดี

จากแนวคิดของบุคคลต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญมากต่อการจัดการศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับและทุกสถานศึกษา การที่สถานศึกษาจะเป็นที่ยอมรับจาก ชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพทางด้านวิชาการเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้บริหารและ บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาจะต้องมีการพัฒนาคุณภาพงาน วิชาการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้งานวิชาการของสถานศึกษามีคุณภาพ นักเรียนซึ่งเป็น ผลผลิตของสถานศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร อันจะส่งผล ให้ได้รับการยอมรับจากชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนอยู่ตลอดเวลา

ความหมายของงานวิชาการ

อำภา บุญช่วย (2533, หน้า 1) กล่าวว่า คำว่างานวิชาการ ในความหมายของคนทั่วไป มักจะนึกถึงวิชาสามัญต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งเน้นไปทางหลักการและทฤษฎี บางคนมักจะนึกถึงงานที่เกี่ยวกับตัวเลข และหนังสือ ในเชิงความรู้ที่ต้องศึกษาเล่าเรียน จะเห็นได้ว่างานวิชาการจะเปลี่ยนไปตามลักษณะขอบเขต ความรับผิดชอบ วัตถุประสงค์ และระดับขององค์กร หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของงานวิชาการไว้ต่าง ๆ กัน อาทิ

กรมสามัญศึกษา (2519, หน้า 208) กล่าวว่า หมายถึง งานหลักของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนประเภทใด มาตรฐานหรือคุณภาพของการศึกษามักจะได้รับการพิจารณา ขึ้นพื้นฐานจากผลงานด้านวิชาการเป็นพิเศษ

ส่วน รุ่ง พูลสวัสดิ์ (2527, หน้า 31) ได้กล่าวว่า หมายถึง งานที่ผู้บริหารการศึกษา จัดกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนได้มีความรู้ ความสามารถ พอที่จะนำมาพัฒนา ตนเองให้มีความรู้พื้นฐานที่จะนำพาให้ตนเองมีความสุข ความพอใจ เป็นคนดี มีศีลธรรม และ พฤติกรรมที่ดีในอนาคต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2527, หน้า 159) กล่าวว่า หมายถึง การจัดกิจกรรม ประสพการณ์ต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน ตลอดจนการอบรมจรรยา ความประพฤติของนักเรียนเพื่อเป็น คนดี มีความรู้ ความสามารถพอที่จะนำมาหาเลี้ยงชีพได้ มีความสุข ความพอใจ ช่วยเหลือเผื่อแผ่ เพื่อนบ้านและสังคมพอสมควร

นิพนธ์ กิณางค์ (2532, หน้า 67) ให้ความหมายของงานวิชาการว่า หมายถึง งานที่ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบเป็นอันดับแรกเพราะเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา คือ การให้บริการ ด้านวิชาการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจของโรงเรียน ถ้าหากงานบริหารงานวิชาการล้มเหลว แสดงว่า การบริหารโรงเรียนไม่มีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (อ้างใน วัฒนา มโนจิตร, 2540, หน้า 10) กล่าวว่า หมายถึงงานที่ครอบคลุมงานเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดหาสื่อ การเรียนการสอน การนิเทศ รวมทั้งการวัดผลและประเมินผล

สำหรับงานวิชาการในโรงเรียน ภิญโญ สาธร (2514, หน้า 329) ให้ความหมายว่า งานวิชาการเป็นกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียน ให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วน องค์การ อินทรมพรรย (2526, หน้า 161) กล่าวว่า งานวิชาการในโรงเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมและประสพการณ์ต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน ตลอดจน การอบรมศีลธรรมจรรยา และความประพฤติของนักเรียน เพื่อให้เป็นคนดีมีความรู้ ความสามารถ พอที่จะนำมาหาเลี้ยงชีพได้ มีความสุข ความพอใจตามมาตรฐานและสภาพความเป็นอยู่ และ ช่วยเหลือเผื่อแผ่เพื่อนบ้านและสังคมตามสมควร สำหรับ เสรี ลาซโรจน์ (2531, หน้า 113) ได้ให้ ความหมายของงานวิชาการโรงเรียนว่า เป็นหน่วยงานที่รับภารกิจหลักของโรงเรียน โดยมี วัตถุประสงค์อยู่ที่การจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักการ โครงสร้าง และจุดหมายที่ กำหนดไว้ในหลักสูตร และตอบสนองความต้องการด้านวิชาการ ซึ่งครูจะต้องหาทางช่วยเหลือให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพที่แต่ละคนมี ในทำนองเดียวกัน มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช (หน้า 159) กล่าวถึงงานวิชาการโรงเรียนว่า หมายถึง บรรดากิจกรรมทั้งหลาย ของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน หรือการเตรียมงาน การดำเนินงานตามแผน และ การติดตามประเมินผลงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนของครู และนักเรียนในโรงเรียน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนนี้อาจจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในโรงเรียนหรือนอก โรงเรียนก็ได้

จากทัศนะเกี่ยวกับเรื่องความหมายงานวิชาการของหน่วยงานทางการศึกษาและ นักการศึกษาได้กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า งานวิชาการหมายถึงงานหลักของโรงเรียนที่ผู้บริหาร จัดกิจกรรมและประสพการณ์ต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียน การสอน เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ บรรลุเป้าหมายตามหลักสูตร ซึ่งจะส่งผล ต่อมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

ความสำคัญของงานวิชาการ

โดยทั่วไปภารกิจหรืองานในสถานศึกษา โดยเฉพาะในโรงเรียน มักจะแยกเป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หรือในบางสถานศึกษาจะแยกย่อยมากหรือน้อย กว่านี้ก็ขึ้นอยู่กับปริมาณของนักเรียน นักศึกษาของสถานศึกษานั้น ๆ แต่ไม่มีสถานศึกษาหรือ โรงเรียนใดไม่ได้จัดให้มีงานวิชาการ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญหรือ เรียกได้ว่าเป็นงานหลักของ สถานศึกษาหรือโรงเรียน ส่วนงานด้านบุคลากร ธุรการ กิจการนักเรียน และงานอื่น ๆ เป็นงาน ที่มาสนับสนุนงานวิชาการให้มีคุณภาพ ดังนั้นงานวิชาการจึงมิใช่เพียงให้นักเรียนอ่านออก เขียนได้ ทำเลขเก่งเท่านั้น แต่ยังต้องรวมถึงการดำรงชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข งานวิชาการยังเน้นถึงการออกไปประกอบอาชีพได้ และเป็นงานที่รับผิดชอบต่อคุณภาพของ ผลเมืองที่จะออกไปช่วยพัฒนาประเทศในอนาคตด้วย

เมื่องานวิชาการเป็นงานที่สำคัญ ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องใช้เวลาในการบริหารให้มากกว่างานอื่น ๆ จากผลสรุปในการประชุมระดมความคิดของครูปฏิบัติการสอน ผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา ศึกษาขั้นต้น หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ และผู้อำนวยการประถมศึกษา จังหวัด ได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรใช้เวลาในการบริหารงานวิชาการ เช่น ด้านการวางแผน และโครงการ การควบคุม กำกับ และนิเทศ เฉลี่ยสัปดาห์ละประมาณ 12-13 ชั่วโมง หรือ ประมาณร้อยละ 35 ของเวลาทั้งหมด ถ้าจะเปรียบเทียบเวลาของแต่ละงานที่ผู้บริหารควรใช้ในการ บริหารงานต่าง ๆ ในรอบสัปดาห์ (35 ชั่วโมง) แยกตามขนาดของโรงเรียนดังตารางต่อไปนี้ ตาราง 2 เปรียบเทียบเวลาของแต่ละงานที่ผู้บริหารควรใช้ในการบริหารงานต่าง ๆ

ในรอบสัปดาห์ จำแนกตามขนาดของโรงเรียน

งานบริหารโรงเรียน	ขนาดโรงเรียน	เวลาที่ใช้บริหารในรอบสัปดาห์		
		ใหญ่	กลาง	เล็ก
วิชาการ		12	12	13
บุคลากร		6	6	5
กิจการนักเรียน		6	6	6
ธุรการและการเงิน		5	5	4
อาคารสถานที่		4	3	3
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน		2	3	4
รวม		35	35	35

ที่มา : คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (อ้างใน อัมภา บุญช่วย, 2537, หน้า 3)

สำหรับ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 15) ได้กล่าวถึงความสำคัญของงานวิชาการว่า จากการศึกษาของ สมิทธิ์ และคณะ (อ้างใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) ในด้านการใช้เวลาในการบริหารงานและการให้ความสำคัญของงานในสถานศึกษา งานในความรับผิดชอบของผู้บริหาร โดยแยกงานออกเป็น 7 ประเภท พบว่า

1. การบริหารงานวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 40
2. งานบริหารบุคคล ได้แก่ ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 20
3. งานบริหารกิจการนักเรียนนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 20
4. งานบริหารการเงิน คิดเป็นร้อยละ 5
5. งานบริหารอาคารสถานที่ คิดเป็นร้อยละ 5
6. งานบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน คิดเป็นร้อยละ 5
7. งานบริหารทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 5

จากตาราง 2 จะเห็นได้ว่า ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ และได้กำหนดสัดส่วนเวลาไว้มากที่สุด เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนได้นำมาเป็นแนวทางในการแบ่งเวลาให้เหมาะสมกับความสำเร็จของงานแต่ละด้าน

ดังนั้น ผู้บริหารและคณะครูอาจารย์ในโรงเรียน จึงควรจัดสิ่งต่าง ๆ ให้สมดุล เกื้อกูล ส่งเสริมแก่กัน และที่สำคัญคือไม่เน้นงานด้านอื่น ๆ เพียงด้านหนึ่งหรือหลายด้านจนละเลยงานวิชาการ ทั้งนี้เพราะข้อผูกพันของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนก็คือ ให้การศึกษาแก่เด็กให้มีคุณภาพ โดยจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ โรงเรียนใดจะมีมาตรฐาน มีคุณภาพดีเพียงใด คงไม่เน้นเฉพาะด้านบริเวณอาคารสถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เท่านั้น แต่ต้องรวมถึงงานอื่น ๆ โดยเฉพาะผลงานวิชาการเป็นสำคัญ ดังที่ อุทัย บุญประเสริฐ (2532, หน้า 219) กล่าวว่า โรงเรียนที่มีสถานศึกษาที่สมบูรณ์ มีอาคารโอบอ้อมงดงาม มีอุปกรณ์ มีเครื่องใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกบริการในการศึกษาสมบูรณ์ และทันสมัย มีครูที่มีระดับคุณวุฒิสูง มีผู้บริหารที่มีคุณวุฒิสูง และมีตำแหน่งในระบบราชการใหญ่โตแต่คุณภาพของนักเรียนไม่สอดคล้องกับสิ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เด็กขาดคุณภาพ “โรงเรียนนั้นจะอยู่ในสภาพที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการศึกษาโดยสิ้นเชิง” ถ้าเป็นภาษาทางการบอกกันว่า ครอบครอง หรือประสบความสำเร็จในการครอบครอง การดำเนินการไม่ประสบความสำเร็จตามภารกิจที่ต้องรับผิดชอบและยังกล่าวเพิ่มเติมถึงความสำคัญของงานวิชาการในโรงเรียนอีกว่า โรงเรียนที่ไม่เก่งทางวิชาการนั้นโดยปกติจะไม่ได้รับการยกย่องยอมรับไม่ว่าที่ใด แต่ต้องทำความเข้าใจคำว่า “วิชาการ” ให้ตรงกันเสียก่อน เก่งทางวิชาการในที่นี้ หมายความว่า เด็กซึ่งเป็นผลผลิตของโรงเรียนมีคุณภาพตามที่หลักสูตรกำหนด คือ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง หรือเป็นไปตาม

มาตรฐานที่กำหนดและมีคุณลักษณะเฉพาะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ หากโรงเรียนใดดำเนินการเรียนการสอนบรรลุสภาพดังกล่าวแสดงว่าดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา ปฏิบัติภารกิจประสบความสำเร็จ ถ้าเป็นหน่วยรบแสดงว่า รบชนะ ปักธงชัยได้

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของงานวิชาการ จะเห็นได้ว่างานวิชาการเป็นงานที่สำคัญและจำเป็นที่สุดของสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตาม คุณภาพหรือมาตรฐานของสถานศึกษาจะได้รับการยอมรับ และเชื่อถือจากประชาชนในชุมชน และพ่อแม่ ผู้ปกครองมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับผลงานทางด้านวิชาการของสถานศึกษานั้น ๆ เป็นสำคัญ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกคนที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญกับ งานวิชาการเป็นอันดับแรก และต้องพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของสถานศึกษาให้มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และความต้องการของประชาชนในชุมชน และพ่อแม่ผู้ปกครองอยู่ตลอดเวลา จึงจะถือว่าสามารถจัดการศึกษาได้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด

ขอบข่ายของงานวิชาการ

เราอาจกล่าวได้ว่า หัวใจของงาน คือ งานวิชาการในโรงเรียนนั้นอยู่ที่การสร้างคุณภาพในการเรียนการสอนแก่เด็กนักเรียน งานวิชาการของโรงเรียนหาได้อยู่ที่ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอน หรือการอ่านออกเขียนได้ งานวิชาการของโรงเรียนย่อมอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียนในหลาย ๆ ด้าน แต่เพื่อความเข้าใจให้กระจ่าง จึงใคร่กล่าวถึงข้อเสนอแนะของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (อ้างใน บันลือ พุกกะวัน, 2537, หน้า 60) ในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และการวางแผนของโรงเรียน
2. จัดหาและส่งเสริมการใช้สื่อการเรียน
3. การวางแผนการสอน
4. การจัดแบ่งกลุ่มนักเรียน
5. การนิเทศการสอน
6. การจัดบริการห้องสมุด
7. การวัดผลและประเมินผลการเรียน
8. พัฒนาการสอนวิชาทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้
9. พัฒนาการสอนกลุ่มประสบการณ์ สปช.
10. พัฒนาการสอนกลุ่มประสบการณ์ สสน.
11. พัฒนาการสอนกลุ่มประสบการณ์ กพอ.
12. พัฒนาการสอนกลุ่มประสบการณ์พิเศษ

13. การสอนซ่อมเสริม

14. การใช้ทรัพยากรของชุมชนเพื่อการเรียนรู้

15. การรายงานผลการเรียน

งานวิชาการดังกล่าวข้างต้นนี้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ แต่การดำเนินการที่จะให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนได้นั้น จำต้องเข้าใจถึงหัวข้อใหญ่ ๆ ที่จะศึกษาในเรื่องเหล่านี้ ให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและจำเป็นต้องเข้าใจตรงกัน โดย กิตติมาปริทีติลล (2532, หน้า 57) ได้สรุปขอบข่ายงานวิชาการไว้ดังนี้

1. มีแผนปฏิบัติการด้านวิชาการ
2. ศึกษาเรื่องหลักสูตรการสอน โครงการสอน และแผนการสอน
3. การดำเนินงาน การจัดการเรียนการสอน เช่น การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดตารางสอน การจัดหาแบบเรียน การจัดทำคู่มือครู
4. การจัดหาสื่อการสอน และวัสดุที่จะใช้ผลิตสื่อการสอน
5. การปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งเป็นงานด้านนิเทศการสอน การฝึกอบรมหรือประชุมปฏิบัติการ
6. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
7. งานพัฒนาบุคลากร (แม้ว่าจะเป็นเรื่องงานด้านบริหารบุคลากร ก็มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการเรียนการสอนโดยตรง)
8. งานการค้นคว้าวิจัยทางการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทดสอบรูปแบบ วิธีการสอน
9. งานการเผยแพร่วิชาการ ซึ่งมีความจำเป็นแก่ชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ (เช่น ผลงานการประดิษฐ์คิดค้นวิธีการใหม่ ปัญหาเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย และอื่น ๆ)

นอกจากนี้แล้ว ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 17) ได้สรุปขอบข่ายของงานวิชาการไว้ดังนี้ คือ

1. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ
2. การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน
3. การจัดการบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน
4. การวัดและประเมินผล

เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับขอบข่ายของงานวิชาการข้างต้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผกา แสงสุวรรณ (2536, หน้า 27) ได้กล่าวถึงรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ

ในงานด้านวิชาการซึ่งต้องมีการวางแผน การกำหนดแนวทางปฏิบัติ วินิจฉัย สั่งการต่าง ๆ การประสานงานทั้งภายในแผนกวิชาและต่างแผนกวิชา การตรวจสอบคุณภาพของงาน การควบคุมดำเนินการ และการประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่าการวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการเมื่อนำมาปฏิบัติแล้วจะได้ผลมากน้อยเพียงใด จะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น และพัฒนาให้บรรลุเป้าประสงค์ (Goal) ได้ นอกจากนี้ยังมีการปฏิบัติงานในด้านที่เกี่ยวกับการศึกษา การศาสนา วัฒนธรรม ศิลปกรรม การศึกษานอกโรงเรียน การพลศึกษา ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ซึ่งรวมแล้วเป็นงานเกือบทั้งหมดที่ด้านวิชาการต้องรับผิดชอบ ดังนั้น ผู้บริหารต้องร่วมมือกับด้านวิชาการเพื่อจัดทำแผนพัฒนางานให้ดี และปฏิบัติให้สอดคล้องกับแผนที่ได้วางไว้ จึงจะเกิดประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอนอย่างสมบูรณ์

นอกจากนี้ด้านวิชาการยังต้องมีขอบข่ายของงานรวมไปถึงการประชุมครูอาจารย์ภายในโรงเรียน เพื่อชี้แจงแผนงานที่จะต้องปฏิบัติ ต้องทำปฏิทินการศึกษาในแต่ละภาคเรียน และแต่ละปีการศึกษา การจัดชั้นตอนของการทำงาน การกำหนดตัวบุคลากรในการทำหน้าที่แต่ละหน้าที่ให้สอดคล้องกับงานที่จะให้ทำ และสิ่งสำคัญที่งานด้านวิชาการจะต้องเน้นให้ครูหรืออาจารย์ปฏิบัติ คือ การทำโครงการสอนรายภาค และรายสัปดาห์ เพื่อจะได้ทำให้การสอนเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ถูกต้องตามเนื้อหาและเวลาที่กำหนดไว้และนอกจากนี้การจัดทำบันทึกการสอนก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ด้านวิชาการจะต้องดูแลให้ครูหรืออาจารย์ที่ทำการสอนจัดทำ เพื่อจะได้ตรวจสอบดูว่า สอนได้ตรงตามหลักสูตรที่วางไว้หรือไม่ และเป็นผลดีต่อตัวผู้สอนเองที่จะได้มีแนวทาง และทิศทางในการสอนอย่างสมบูรณ์ ไม่สับสนและสอนได้ครบตามเนื้อหา ทันเวลาตามที่กำหนดจำนวนคาบไว้

2. การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน

โรงเรียนเป็นสถาบันของสังคม มีหน้าที่จัดการศึกษาให้แก่นักเรียน การให้บริการด้านการเรียนการสอนถือเป็นงานหลักของโรงเรียนเพื่อให้การสอนในสถานศึกษาดำเนินไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ โรงเรียนจะต้องจัดตารางสอนเพื่อกำหนดวิชา เวลา สถานที่ ผู้สอน และผู้เรียนตามรายวิชาต่าง ๆ ต้องมีการจัดชั้นเรียนและครูผู้สอนให้ครบชั้นเรียน จัดแบบเรียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งกำหนดรายชื่อหนังสืออ่านนอกเวลาให้เหมาะสม

นอกจากนี้แล้วฝ่ายวิชาการต้องมีการวางแผนงานปรับปรุงการเรียนการสอนซึ่งอาจจะเป็นไปในรูปของการฝึกอบรมบุคลากร และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในโรงเรียน ตลอดจนส่งเสริมการวิจัยหรือผลงานทางวิชาการของครูผู้สอนอีกด้วย

ทางต้นตัวนักเรียน โรงเรียนควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียนรู้ ทฤษฎีในห้องเรียนด้วย ให้มีการฝึกงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ เพื่อเพิ่มทักษะในสาขาอาชีพนั้น ๆ เป็นการเตรียมตัวผู้เรียนให้ออกไปดำเนินชีวิตในสังคมนอกโรงเรียนด้วยความเชื่อมั่น และอาจใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคตได้ นอกจากการจัดการเรียนการสอนโดยตรงแล้ว โรงเรียนควรมีกิจกรรมอื่นที่ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ดังจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

3. การจัดการบริการเกี่ยวกับการเรียนการสอน

การจัดการบริการเกี่ยวกับการเรียนการสอนเป็นการจัดให้มีปัจจัยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่ การจัดให้มีสื่อการสอนบริการแก่ครูผู้สอนตามความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา มีบริการห้องสมุดให้นักเรียนตลอดจนบุคลากรได้ค้นคว้าหาความรู้และหาความบันเทิง

นอกจากนี้แล้ว ก็ควรมีการช่วยเหลือแนะแนวแก่ผู้สอนด้วยการนิเทศการสอน ซึ่งจะก่อให้เกิดการปรับปรุงและแก้ปัญหาการเรียนการสอน เมื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนไม่เป็นที่น่าพึงพอใจในวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งโรงเรียนจะทราบปัญหานี้ได้ด้วยการวัดผลประเมินผล

4. การวัดผลและการประเมินผล

ดังได้ทราบแล้วว่า การวัดผลและการประเมินผล ช่วยให้การทราบถึงปัญหาในด้านการเรียน การเรียนการสอนได้ด้วย ดังนั้นโรงเรียนควรจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง เทียบตรง สมกับเป็นเครื่องมือตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการเรียน และสามารถนำผลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพขึ้นด้วย

จากแนวความคิดเกี่ยวกับขอบข่ายของงานวิชาการของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน พอจะสรุปได้ว่างานวิชาการเป็นงานที่มีขอบข่ายเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย เป้าหมายและการวางแผน เกี่ยวกับงานวิชาการ การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดตารางสอน การจัดหาแบบเรียน การจัดทำคู่มือครู เป็นต้น การจัดการบริการเกี่ยวกับการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น และการวัดผลและประเมินผล เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และสถานศึกษาที่กำหนดไว้

2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา

คุณภาพของการศึกษาเป็นประเด็นสำคัญที่ประเทศกำลังพัฒนาให้ความสนใจเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่ระยะ 20 ปีที่ผ่านมา แต่การตีความคำว่าคุณภาพยังคงไม่เป็นที่ยุติ แม้จะได้มีการค้นคว้าวิจัยในเรื่องนี้มาเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว หนังสือ UNESCO THESAURUS (อ้างใน สุภางค์

จันทวานิช, 2531, หน้า 6) ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพ หมายถึง มาตรฐาน (Standard) ซึ่งเป็นความหมายที่กว้าง สิ่งที่น่าพิจารณาจะทำความเข้าใจให้ตรงกันเสียก่อนก็คือ มาตรฐานหรือคุณภาพนี้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของแต่ละสังคม คุณภาพจึงเป็นคุณภาพในบริบททางสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจไม่เหมือนกับในสังคมอื่น

สำหรับนักวิจัยบางกลุ่ม คุณภาพของการศึกษาเป็นสิ่งที่พิจารณาได้จากประสิทธิภาพโดยเฉพาะคุณภาพของผลผลิต นั่นคือ พิจารณาว่าผู้จบการศึกษามีคุณสมบัติตามที่ต้องการหรือไม่ และมีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าว ในบรรดาคุณสมบัติของผู้จบการศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนและนิยมใช้กันแพร่หลาย คือ คะแนนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน โดยเฉพาะสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาคะแนนวิชาเลขคณิตและวิชาภาษาไทยคือสัมฤทธิ์ผลที่นักวิจัยมักวัดเป็นตัวประสิทธิภาพ นักวิจัยเชิงปริมาณรวมทั้งนักเศรษฐศาสตร์การศึกษา ได้ใช้ตัวบ่งชี้นี้กันมาก จนกระทั่งปี 1975 Alexander and Simmon (อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช, หน้า 6) ก็ได้เสนอสูตรที่จะใช้คำนวณเพื่อทำนายและอธิบายสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการเรียกว่า Educational Production Function (EPF) สมการนี้สร้างขึ้นจากผลการวิจัยสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนในประเทศกำลังพัฒนามากกว่า 10 ประเทศ องค์ประกอบที่อธิบายตัวบ่งชี้คุณภาพ ซึ่งได้แก่ สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนในสมการ EPF ได้แก่ ภูมิหลังทางครอบครัวและภูมิหลังของนักเรียน ปัจจัยป้อนเข้าโรงเรียน กลุ่มเพื่อน องค์ประกอบภายนอกอื่น ๆ เช่น ชุมชน และระดับสติปัญญาของนักเรียน

อย่างไรก็ดีในช่วงปี 1980 เป็นต้นมา ความสนใจคุณภาพของการศึกษาได้เบนทิศทางการเน้นเฉพาะตัวบ่งชี้และการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณในการอธิบายคุณภาพของการศึกษามาเป็นการพิจารณาตัวแปรเชิงคุณภาพเกี่ยวกับทักษะและความรู้สึกนึกคิดของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพิ่มเติมขึ้นด้วย พร้อมกันนั้นก็เริ่มพิจารณาคุณภาพในแง่มุมอื่นนอกเหนือไปจากสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนดังข้อยืนยันของ Hurst (อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช, หน้า 7) อาจสันนิษฐานได้ว่า การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากการเรียนรู้ของธนาคารโลก ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศกำลังพัฒนาหลายแห่งเพื่อปรับปรุงคุณภาพของการประถมศึกษา อันเป็นการศึกษาสำหรับมวลชนในขั้นต้น เมื่อศตวรรษที่แล้วมาการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาในเกือบทุกประเทศเริ่มด้วยการปฏิรูประบบการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรใหม่ การลดอัตราส่วนครูต่อนักเรียน การเพิ่มงบประมาณการศึกษา ฯลฯ ซึ่งทำกันในเกือบทุกประเทศหลังจากการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นแล้ว เมื่อมีการประเมินผลตามมาก็ได้พบว่าการเปลี่ยนแปลงค่าของตัวบ่งชี้ เช่น อัตราส่วนครูต่อนักเรียนหรือค่าใช้จ่ายต่อหัวไม่ได้ทำให้สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงขึ้นเสมอไป การตอบปัญหานี้อาจต้องการวิธีแสวงหาข้อมูล และวิธีตอบปัญหาที่ต่างไปจากที่นักวิจัยเชิงปริมาณได้พยายามทำ

สำหรับในประเทศไทยนั้น กรมวิชาการ (อ้างใน ทองอินทร์ วงศ์โสธร และคณะ, 2539, หน้า 9) ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพของโรงเรียนทุกระดับในกรุงเทพมหานคร ได้ให้คำจำกัดความของ "คุณภาพ" ว่า หมายถึง คุณภาพของปัจจัยนำเข้า (input) และคุณภาพของผลผลิต (output) หมายถึง คุณภาพของส่วนประกอบที่สำคัญของโรงเรียน คือ อาคารสถานที่ อุปกรณ์การศึกษา ครู และค่าใช้จ่ายของนักเรียนต่อปี

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกันกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท:กรณีศึกษาโรงเรียนในภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ให้ความหมาย ของ "คุณภาพการศึกษา" ไว้ว่า หมายถึง 1) วัตถุประสงค์และเนื้อหาในหลักสูตรสอดคล้องตามความต้องการของรัฐ เหมาะสมกับสังคมและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต 2) มีมาตรการ กระบวนการดำเนินงาน การติดตามผลที่นำไปสู่วัตถุประสงค์ที่วางไว้ และ 3) ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะตามที่ต้องการครบถ้วน

ในด้านมาตรฐานคุณภาพผู้เรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 7) ได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพผู้เรียนไว้ดังนี้

1. มีสุนทรีย์ สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี
2. ปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมีนเมา
3. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
4. มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์
5. มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ตามหลักสูตร
6. มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
7. เห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรมที่งดงามของไทย
8. รู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี
9. มีสุนทรีย์ภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา
10. มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริตและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
11. เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย
12. มีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ส่วนมาตรฐานคุณภาพผู้บริหาร ฝ่ายวิจัย กองวิชาชีพครู สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2540, หน้า 1-33) ได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพของผู้บริหารไว้ ดังนี้

1. ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา
2. ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร

ผู้เรียน และชุมชน

3. มุ่งพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ
4. พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง
5. พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นไปเป็นลำดับ
6. ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลถาวร
7. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ
8. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
9. ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์
10. แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
11. เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ
12. สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์

จากความหมายของคุณภาพการศึกษาของนักศึกษาหลาย ๆ ท่าน จึงพอสรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษามีลักษณะดังนี้

1. วัตถุประสงค์และเนื้อหาในหลักสูตร สอดคล้องกับความต้องการของรัฐ เหมาะสมกับสภาพสังคม และเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิต
2. มีมาตรการ กระบวนการดำเนินงาน และการติดตามผลที่นำไปสู่วัตถุประสงค์ที่วางไว้
3. ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะตามที่ต้องการครบถ้วน
4. ผู้บริหารสถานศึกษามีมาตรฐานคุณภาพตามที่กำหนดไว้

3. ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงานวิชาการโรงเรียน

มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงานวิชาการไว้หลากหลาย ปัจจัยแตกต่างกันออกไป ซึ่งถ้ามองในภาพรวมแล้วมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา ตามแนวคิดของ ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2539) โดยผู้วิจัยได้ดัดแปลงมาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ ทองอินทร์ วงศ์โสธร ได้วิเคราะห์สรุปปัจจัยที่เป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ 3 ประการ คือ พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหาร การเรียนการสอนของครู และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และผู้วิจัยนำมาปรับให้เหมาะสมเพื่อนำมาใช้ เป็นปัจจัยพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา 3 ด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญ ถือได้ว่าเป็นหัวใจและภารกิจหลักของสถานศึกษาที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดที่มีในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหาร

การบริหารงานวิชาการ มีนักการศึกษาและนักวิชาการให้ความหมายไว้หลายทัศนะ เช่น ภิญโญ สาร (2514, หน้า 329) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการหมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วน สมิตร์ คุณานุกร (2518, หน้า 157) ได้ให้ความหมาย การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารงานจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างภายในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดความรู้ และการศึกษาของเด็ก สำหรับ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527, หน้า 151) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินงานทุกชนิดเพื่อส่งเสริม พัฒนา หรือปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นงานที่เกี่ยวข้องทั้งครูและนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ หวน พันธุ์พันธ์ (2528, หน้า 4) ที่ได้ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนโดยตรง ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับหลักสูตร แผนการสอน สื่อการสอนหรือเทคโนโลยีทางการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน ห้องสมุดและการประเมินผลการศึกษา

ในทำนองเดียวกัน กิตติมา ปรีดีติลล (2532, หน้า 47) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดที่มีอยู่ในสถานศึกษา ซึ่งเกี่ยวกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุด อันได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาหลักที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม รวมถึงการอบรมศีลธรรมจรรยา และความประพฤติของนักเรียนเพื่อให้เป็นคนดี นอกจากนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 16) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

จากทัศนะของนักการศึกษาและนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนทางด้านวิชาการให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน

ปัจจัยทางด้านการบริหารงานวิชาการที่เป็นปัจจัยย่อยในการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการ

ปัจจัยย่อยที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาทางด้านการบริหารงานวิชาการที่ผู้วิจัยทำการวิจัย คือ การวางแผนงานวิชาการ การสร้างบรรยากาศทางวิชาการ การสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครู การพัฒนาครูทางวิชาการและการสอน การมีพฤติกรรมเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร และการนิเทศการสอน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในรายละเอียดของแต่ละปัจจัยย่อย ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดของแต่ละปัจจัยย่อยดังกล่าวเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังนี้

การวางแผนงานวิชาการ

การวางแผนเป็นเครื่องชี้แนวทางการปฏิบัติงาน การวางแผนเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาได้กำหนดขึ้น เพื่อการปฏิบัติงานในอนาคตตามความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติก่อนหลัง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 120) กล่าวว่า การวางแผนงานวิชาการในสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้มากที่สุด อำภา บุญช่วย (2537, หน้า 55) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องศึกษาทำความเข้าใจเรื่องการวางแผนงานวิชาการ หลักการเขียนแผนและโครงการเป็นอย่างดี

ความจำเป็นของการวางแผนงานวิชาการ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (หน้า 120) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการวางแผนงานวิชาการว่า สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนงานวิชาการ เนื่องจากองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ องค์ประกอบจากภายนอกสถานศึกษาและองค์ประกอบภายในสถานศึกษา

1. การวางแผนงานวิชาการและองค์ประกอบภายนอกสถานศึกษา องค์ประกอบภายนอกสถานศึกษาที่มีผลกระทบต่องานวิชาการมีดังนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลง และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้น งานวิชาการของสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะด้านหลักสูตรและการสอน เนื้อหาวิชาใหม่ ๆ การนำนวัตกรรมมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เครื่องมือและอุปกรณ์การสอน เป็นต้น

1.2 การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ความเป็นตัวเมืองเพิ่มขึ้น สภาพแวดล้อมก่อให้เกิดปัญหาขึ้น หลักสูตรและการสอนจำเป็นต้องเพิ่มเติมเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อม การป้องกันไม่ให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

1.3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พลังงาน พลังงานในโลกลดน้อยลง แต่ประชากรโลกใช้พลังงานเพิ่มขึ้น มีผลต่อการดำเนินชีวิต พลังงานหลักที่ใช้คือน้ำมัน ประเทศไทยไม่ใช่แหล่งผลิตน้ำมัน เราต้องซื้อและใช้พลังงานจากประเทศอื่นในปริมาณมาก ทำให้เกิดการเสียดุลย์การค้า มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ปัญหาเหล่านี้ทำให้สถานศึกษาต้องจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รู้จักการใช้พลังงานที่ถูกต้อง การประหยัดพลังงาน การหาทางได้ใช้พลังงานทดแทนน้ำมัน

1.4 การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรม และการก้าวไปสู่สังคมข่าวสาร ทำให้การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตจำเป็นต้องรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม และการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น รวมทั้งวิธีการในการดำเนินชีวิตจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง เป็นความจำเป็นของสถานศึกษาที่จะต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง

2 การวางแผนงานวิชาการภายในสถานศึกษา สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อการบริหารงานวิชาการภายในสถานศึกษา คือ

2.1 ความจำเป็นต้องกำหนดจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของสถานศึกษาเพื่อเป็นทิศทางในการทำงาน ผู้ปกครองของนักเรียนได้ทราบจุดมุ่งหมายของสถานศึกษานั้น ผู้บริหารและครูต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุจุดหมายได้ การวางแผนงานวิชาการจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายและเป้าหมายในการทำงาน

2.2 ความต้องการประเมินผลงาน ในการทำงานนั้นบุคคลต้องทราบผลสำเร็จของงาน การวางแผนจะเป็นตัวกำหนดทั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว จึงจำเป็นต้องมีวิธีการในการวัดและประเมินการปฏิบัติงานของทั้งนักเรียน ครูอาจารย์และผู้บริหาร

2.3 ความต้องการความร่วมมือในการทำงาน สถานศึกษาจะดำเนินการไปได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย การวางแผนจะช่วยรวมกลุ่มพลังภายในสถานศึกษาเพื่อการทำงานร่วมกัน โดยช่วยกันคิดช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการวางแผนงานวิชาการ

ผู้บริหารในฐานะหัวหน้าของหน่วยงานเป็นผู้มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผนงานวิชาการ เพราะงานวิชาการในสถานศึกษาถือเป็นงานหลัก สำหรับบทบาทของผู้บริหารในการวางแผนงานวิชาการ กฤษณา โอภาสวัฒนา (อ้างใน อัมภา บุญช่วย, 2537, หน้า 64) กล่าวสรุปไว้ดังนี้

1. เป็นผู้นำในการวางแผนและจัดทำแผนรวมทั้งเป็นผู้ควบคุมดูแลและดำเนินการในด้านการวางแผนงานวิชาการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนจัดทำเสร็จและนำไปใช้ปฏิบัติ

2. การนำแผนไปปฏิบัติ เมื่อจัดทำแผนเสร็จแล้วการนำไปปฏิบัติเพื่อให้สามารถบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้ในแผนและมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารมีหน้าที่มอบหมายงานให้บุคลากรในหน่วยงาน พร้อมกับดำเนินงานด้าน

2.1 การอำนวยความสะดวก คือ การให้การสนับสนุน ช่วยเหลือและบริการในด้านการอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงาน สามารถปฏิบัติงานได้โดยสะดวก คอยสอดส่องดูแลติดตาม การปฏิบัติงาน ให้ข้อเสนอแนะ และสนับสนุนทรัพยากร

2.2 การควบคุมงาน คอยตรวจสอบ กำกับการ รวมทั้งการนิเทศงานเพื่อควบคุมทั้งด้านมาตรฐาน คุณภาพ และระยะเวลา

2.3 การประเมินผลและรายงานผล คือ จัดทำแบบรายงานผลให้สอดคล้องกับการกำหนดความก้าวหน้าของงาน และระยะเวลาตามโครงการหรือกิจกรรมให้มีระบบการรายงานให้เหมาะสมและสม่ำเสมอ

3. การรายงานผลและการประเมินผล เมื่อผู้บริหารได้รับรายงาน การประเมินผลในช่วงใดช่วงหนึ่งของแผนหรือโครงการ หน้าที่ของผู้บริหาร คือ การวินิจฉัย ตัดสินใจที่จะดำเนินการแก้ปัญหาหรือปฏิบัติต่อไปด้วยวิธีการใดในกรณีที่มีปัญหา และเพื่อพัฒนาปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและก้าวหน้าอยู่เสมอในกรณีที่ไม่เกิดปัญหา

โดยสรุปแล้ว การวางแผนงานวิชาการเป็นการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานทางด้านวิชาการของโรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมทางการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การใช้พลังงาน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนจึงต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันวางแผนงานวิชาการของโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

การสร้างบรรยากาศทางวิชาการ

ผู้บริหารโรงเรียนควรเอาใจใส่และสนใจเป็นพิเศษที่จะสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้นในโรงเรียนด้วยการให้โอกาสและเสรีภาพทางวิชาการแก่ครู อาจารย์ เช่น เสรีภาพที่จะสอบถามเกี่ยวกับความหมาย และขอบเขตของแนวความคิด (Inquiry) เสรีภาพที่จะทำการค้นคว้าวิจัย (Research) เพื่อนำไปสู่คำตอบที่ต้องการ เสรีภาพที่จะแสดงออกทั้งทางวาจา และการเขียน เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยนั้น ๆ (Communication) เสรีภาพที่จะอภิปรายแนวความคิดของตน (Discussion) โดยปราศจากความข่มขู่ เสรีภาพในฐานะที่เป็นประชาชนคนหนึ่งที่สามารถจะพูดหรือเขียนในชุมชนทางวิชาการ (Academic Community) ได้โดยเต็มที่ และเสรีภาพที่จะสอนหรือถ่ายทอดความรู้ (Teaching) เกี่ยวกับผลแห่งการค้นคว้าและวิจัย ในแนวหรือสาขาวิชาที่ตนสามารถนั้นได้อย่างเต็มที่

ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์วงศ์ (2527, หน้า 109) กล่าวว่า การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการนอกจากการให้เสรีภาพในด้านต่าง ๆ แก่ครู อาจารย์ ดังกล่าวแล้ว สามารถส่งเสริมในภาพรวมของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ ได้ คือ ส่งเสริมให้มีการเขียนบทความ การออกวารสาร การอภิปราย การสัมมนา การประชุมทางวิชาการ และการศึกษาค้นคว้าวิจัย เป็นต้น

ในทำนองเดียวกัน อัมภา บุญช่วย (2537, หน้า 154) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารในการจัดบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน ดังนี้

1. ผู้บริหารควรตระหนักในความสำคัญของการจัดบรรยากาศที่ดีในโรงเรียน ควรเป็นผู้ริเริ่ม และชี้แจงแก่คณะครูในการทำงานร่วมกันเพื่อการนี้ โรงเรียนควรจะได้มีการปรับปรุงให้มีบรรยากาศที่ดีอยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพื่อผลที่เกื้อกูลต่อการเรียนการสอนของนักเรียนเป็นสำคัญ บรรยากาศที่ดีเป็นแรงจูงใจให้เกิดความอบอุ่น รักโรงเรียน ทำลายให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากทดลอง เป็นหนทางนำไปสู่การเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

2. ผู้บริหารจะต้องเข้าใจว่า โรงเรียนนั้นจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเสมอ เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ จะทำให้นักเรียนตื่นตาตื่นใจอยู่เสมอ แต่การปรับปรุงในบางอย่าง บางเรื่องอาจจะต้องใช้แรงงานและเงินจำนวนมาก ผู้บริหารอาจจะวางแผนปรับปรุง โดยจัดลำดับความสำคัญในเรื่องที่ควรจัดทำก่อนหลัง

3. สิ่งที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ยากที่สุดคือพฤติกรรมและวิธีสอนของครู ผู้บริหารจะต้องอดทนและพยายามชี้แจงให้ครูเห็นความสำคัญว่า พฤติกรรมและการสอนของครูเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ หากครูยอมรับสภาพความเป็นจริงและพยายามปรับปรุงตนเอง ผู้บริหารจะต้องติดตามผล มีการให้กำลังใจแก่ครูสม่ำเสมอ ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการสอนของครูได้สำเร็จ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ จะติดตามมาโดยไม่ยากนัก

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศทางวิชาการข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้โรงเรียนสามารถบริหารงานวิชาการได้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะถ้าโรงเรียนสามารถสร้างบรรยากาศทางวิชาการที่ดีให้เกิดขึ้นกับโรงเรียนได้อย่างสม่ำเสมอไม่จะเป็นด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู การจัดประชุม อบรม สัมมนา อภิปรายทางวิชาการ หรือการสนับสนุนให้ครูเขียนผลงานทางด้านวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น โรงเรียนก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพงานวิชาการได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจึงควรจะให้ความสำคัญ และดูแลเอาใจใส่ที่จะสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้นกับโรงเรียนอยู่ตลอดเวลา

การสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครู

ปัจจัยที่จะทำให้ผู้บริหารโรงเรียนสามารถบริหารงานวิชาการได้อย่างมีคุณภาพ ได้รับความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้นั้นมีหลายประการ ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งความร่วมมือนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์อันดีที่ผู้บริหารโรงเรียนได้พยายามก่อให้เกิดขึ้น

สภาพและลักษณะของการทำงานทำให้ผู้บริหารโรงเรียนต้องทำงานร่วมกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น นักเรียน ครู และผู้ปกครองนักเรียน เป็นต้น ถึงแม้ว่าจะไม่มีผลงานการวิจัยยืนยันเป็นที่แน่นอนว่า บุคคลทั้งได้กล่าวมาแล้วกลุ่มใดจะเป็นกลุ่มซึ่งมีความสำคัญและจะมีผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษามากกว่ากัน แต่คงจะไม่มีใครปฏิเสธว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้บริหารกับครูเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง อันจะมีผลต่อการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครู ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ย่อมเป็นผู้มีโอกาที่จะได้รับความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการได้มากกว่าผู้บริหารโรงเรียนที่ไม่มีความสามารถเช่นนั้น

ขวัญเป็นคำที่ได้มีการกล่าวถึงทุกวงการบริหาร ไม่ว่าจะเป็นด้านบริหารธุรกิจ บริหารรัฐกิจ หรือบริหารการศึกษา ซึ่งต่างก็ยอมรับกันว่า ขวัญเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ฉะนั้นจึงนับได้ว่าขวัญเป็นพลังอันสำคัญที่องค์กรทุกองค์การควรต้องเสริมสร้างให้มีขึ้น

ในทางความหมายได้มีผู้ให้นิยามคำว่าขวัญไว้ที่น่าสนใจ เช่น สุขุม เดียววิศเรศ (2527, หน้า 158) ได้ให้ความหมายว่า ขวัญ หมายถึง สภาพทางจิตหรือความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการทำงานในหน่วยงานที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ความรู้สึกนี้อาจเป็นความรู้สึกที่เกี่ยวกับเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา หรือบรรยากาศของหน่วยงานนั้นก็ได้

ส่วน ชารี มณีสรี (2538, หน้า 177) กล่าวว่า ขวัญเป็นนามธรรมที่ไม่มีรูปร่าง และขวัญที่ดีเกี่ยวกับการทำงานนั้นคือ ความตั้งใจของคนทำงานที่จะอุทิศเวลาและแรงงานของตนเอง เพื่อสนองความต้องการและวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่ง ชารี มณีสรี (หน้า 178) สรุปว่า ขวัญในทางบวก (Positive Morale) คือ ความกระตือรือร้น ความหวัง ความมั่นใจ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความกล้าหาญ

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ขวัญเป็นสภาพทางจิต มีลักษณะเป็นนามธรรมที่บุคคลมีต่อการทำงานในหน่วยงานที่ตนเป็นสมาชิก ขวัญที่ดีจะทำให้บุคคลมีความตั้งใจ ความกระตือรือร้น ความมั่นใจในการทำงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน

ความสำคัญของขวัญ

สุเมธ เตียวอิศเรศ (2527, หน้า 158) กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนย่อมได้รับผลสำเร็จในการบริหารงาน ถ้าสามารถทำให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน นอกจากนั้นขวัญยังสามารถช่วยให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้อีก เช่น

1. ทำให้ครูเกิดความร่วมมือร่วมใจทำงานเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายการศึกษาที่วางไว้
2. สร้างความจงรักภักดีของครูต่อบรรดาเพื่อนครูและต่อสถานศึกษา
3. เสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคณะครูกับนโยบายและวัตถุประสงค์ของโรงเรียน
4. สร้างแรงจูงใจให้คณะครูเกิดความคิดสร้างสรรค์ในกิจการต่าง ๆ ของโรงเรียน และ
5. สร้างสามัคคีธรรมและทำให้เกิดพลังสามัคคีร่วมกันในหมู่และคณะครู ซึ่งสามารถทำให้มีการรวมตัวกัน และช่วยกันแก้ไขปัญหามากมายที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนได้

ปัจจัยที่มีผลต่อขวัญของครู

ผู้บริหารเป็นบุคคลสำคัญในการเสริมสร้างทำให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน วิธีการสร้างขวัญและกำลังใจไม่ใช่เป็นเรื่องที่ยากลำบากนัก เพียงแต่ผู้บริหารเข้าใจในความต้องการของครู และทราบถึงปัจจัยที่ทำให้ครูมีความรู้สึกพึงพอใจต่อการทำงานก็สามารถหาวิธีในการช่วยสร้างบรรยากาศให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการทำงานได้

สุเมธ เตียวอิศเรศ (หน้า 159) กล่าวเพิ่มเติมว่า ปัจจัยที่มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยกันมาแล้วว่าเป็นผลต่อขวัญของครูมีหลายประการ เช่น การบริหารงานนโยบายโดยทั่วไป วัสดุอุปกรณ์การสอน การเป็นผู้นำของผู้บริหาร ภาวะในการสอน นโยบายเกี่ยวกับการลาป่วย การจัดครูเข้าสอนแทน การวางแผน ตลอดจนปัจจัยเรื่องการเลื่อนขั้นเงินเดือน และการให้ได้รับบำเหน็จบำนาญ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดผลต่อขวัญของครู ได้แก่ ลักษณะท่าทางและบทบาทของผู้บริหารที่มีต่อครู ความพึงพอใจในหน้าที่การงานที่ครูปฏิบัติอยู่ สภาพของห้องทำงาน

วิธีการเสริมสร้างขวัญให้แก่ครู

การสร้างขวัญและกำลังใจ เป็นสิ่งที่ผู้นำทุกระดับควรตระหนัก เพราะขวัญและความพอใจในการทำงานเป็นหัวใจของการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครู ผู้บริหาร สามารถใช้วิธีการต่าง ๆ ดังที่ ชารี มณีศรี (2538, หน้า 182) กล่าวไว้ต่อไปนี้

1. สร้างทัศนคติที่ดีต่องาน การทำงานเพื่อส่วนรวม ปลุกฝังทัศนคติที่ดีให้ทุกคนมีความหวัง มีโอกาสก้าวหน้า ทุกคนมีความรักงาน กระตือรือร้นในการทำงาน
 2. มีมนุษยสัมพันธ์ ให้การยอมรับนับถือระหว่างกันและกัน
 3. ยกย่องชมเชยให้กำลังใจแก่ผู้ตั้งใจทำความดี การชมเชยควรคำนึงถึงกาลเทศะ มีเหตุผล มาจากความจริงใจ ไม่ชมเชยพร่ำเพรื่อ ทำให้คำชมเชยหมดความหมาย
 4. เอาใจใส่เรื่องสวัสดิภาพ ให้ความสนทนสมพอสมควร ทักทายปราศรัยไต่ถามข่าวความทุกข์สุขในโอกาสอันควร ซึ่งเป็นการปลูกมิตรไมตรีต่อกันนั่นเอง
 5. ให้สมาชิกมีโอกาสระบายความคับข้องใจในการทำงาน เช่น ในโรงเรียนหนึ่ง ๆ สภาพสิ่งแวดล้อมในการทำงานไม่ดี มอบงานไม่ถูกกับคน ปกครองไม่ยุติธรรม เป็นต้น หน่วยงานหรือโรงเรียนที่มีบัตรสนเท่ห์ สืบเนื่องมาจากผู้น้อยหรือครูน้อยไม่มีโอกาสระบายความคับข้องใจแก่ผู้บริหารได้
 6. ควรจะได้มีโอกาสสำรวจ หรือออกแบบสอบถามสภาพการทั่วไปในการทำงาน เพื่อจะหาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น รวมทั้งการได้รับพิจารณาความดีความชอบด้วยความยุติธรรม จะเป็นสาเหตุหนึ่งที่กระตุ้นคนเพียรให้เขาเกิดความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น
 7. มีโอกาสที่จะเจริญก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งหรือเงินเดือนสูงขึ้นไป มิใช่ว่าทำอยู่ชั่ววนาตาปีก็ทำอยู่อย่างนั้น รวมทั้งการได้รับพิจารณาความดีความชอบด้วยความยุติธรรม จะเป็นสาเหตุหนึ่งที่กระตุ้นคนเพียรให้เขาเกิดความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น
 8. สถานที่ทำงานดี จัดสถานที่ทำงานให้ดี มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอสมควร เพราะถ้าห้องทำงานดีจะทำให้คนสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
 9. ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นปรับปรุงงาน รวมทั้งมีส่วนร่วมในความสำเร็จของงาน หากบุคคลใดมีความคิดริเริ่มที่ดีมีประโยชน์ในการปรับปรุงงาน ควรยกย่องความดีความชอบของบุคคลนั้น เพื่อให้เป็นตัวอย่างเป็นกำลังใจแก่ผู้ร่วมงานคนอื่น
- นอกจากนี้ สุขเมธ เตียวอติเรศ (2527, หน้า 160) ยังได้เสนอวิธีการที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถช่วยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูดังต่อไปนี้

1. ให้คำชมเมื่อครูปฏิบัติงานได้ผล
2. สนับสนุนครูเมื่อครูเกิดมีปัญหากับนักเรียนหรือผู้ปกครอง

3. เอาใจใส่เป็นพิเศษในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพทางกายและจิตใจของครู
 4. รับฟังผิดและชอบในการบริหารงาน
 5. กระทำตนให้ครูยอมรับว่าตนเองมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร เทคนิคการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน
 6. ส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ
- ผู้บริหารสถานศึกษาควรตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า บรรดาครูทั้งหลายเป็นพลังอันสำคัญยิ่งในการให้การศึกษาและอบรมแก่นักเรียน ถ้าปราศจากการสนับสนุนและความร่วมมือของบรรดาครูเหล่านี้แล้ว ผลสำเร็จในการบริหารงานก็ดูเลือนลางเต็มที การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะทำให้ครูให้การสนับสนุนและร่วมมือในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องศึกษาถึงปัจจัยในอันที่จะส่งเสริมให้ครูมีขวัญและกำลังใจ นอกจากนั้นยังจะต้องประเมินสถานการณ์เกี่ยวกับขวัญทุกระยะให้ถูกต้อง เพื่อจะได้ใช้วิธีการบำรุงขวัญได้เหมาะสม เพราะการบำรุงขวัญโดยไม่ถูกวิธีหรือไม่ถูกจุด นอกจากจะทำให้ขวัญและกำลังใจที่มีอยู่เดิมลดน้อยลงไปแล้ว ยังเป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเสียเวลาอีกด้วย ขวัญและกำลังใจมีส่วนช่วยให้เกิดความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ให้มีคุณภาพอยู่เสมอ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่อันสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องพยายามทุกวิถีทางในการสร้างขวัญและกำลังใจของครูอยู่เสมอ

การพัฒนาครูทางด้านวิชาการและการสอน

กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาว่า ครูผู้สอนระดับประถมศึกษานับว่าเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะครูมีหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการอบรมสั่งสอนเด็กโดยตรง การที่นักเรียนระดับประถมศึกษาจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดี มีความรู้ความสามารถ มากน้อยเพียงใดนั้น จึงขึ้นอยู่กับความสามารถ เทคนิค และกลวิธีในการสอน ตลอดจนความตระหนักและการเอาใจใส่ของครูผู้สอนเป็นสำคัญ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจึงต้องตระหนักถึงความจำเป็นและการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาครูทางด้านวิชาการ และการสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างดีที่สุด อันจะส่งผลให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรและเป้าหมายที่กำหนดไว้ การพัฒนาครูทางด้านวิชาการและการสอนนั้น จุฬามาศ เกิดแก้วฟ้า (อ้างใน สุภาพ หงษ์ทอง, 2540) ได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาครูทางด้านวิชาการและการสอนจะทำในรูปการจัดกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมในการพัฒนาส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของ

1. การปฐมนิเทศ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับผู้เข้ารับราชการใหม่หรือผู้ปฏิบัติงานใหม่

2. การสัมมนาทางด้านวิชาการ หมายถึง การที่กลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งร่วมกันศึกษาค้นคว้าในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง ภายใต้การนำของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เป็นวิธีการที่จะช่วยให้บุคลากรได้รับประสบการณ์โดยตรง ซึ่งจะก่อให้เกิดแนวคิดที่กว้างขวางขึ้น ได้แก่ การนำคณะครูไปเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ

4. การฝึกอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่ใช้กันมากในการพัฒนาบุคลากร ได้แก่ การฝึกอบรมโดยลงมือปฏิบัติงาน หรือการส่งไปเรียนบางวิชาในมหาวิทยาลัย ส่วนการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) หมายถึง การพบปะ การประชุมปรึกษาหารือ เพื่อแก้ปัญหาทางภาคปฏิบัติในระหว่างผู้ที่มีประสบการณ์ในงานนั้นมาแล้ว และมีความสนใจที่จะแก้ปัญหานั้นร่วมกัน

5. การเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ สามารถทำในลักษณะที่เป็นการนำข่าวสารภายในองค์กรมาเผยแพร่ภายนอกองค์กร หรืออาจจะเผยแพร่ภายในองค์กรเอง โดยจัดทำเป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมให้ครูเขียนบทความทางวิชาการไปลงวารสารต่าง ๆ สรุปย่อข่าวรวมไปถึงการสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้นในหมู่ครู เช่น การจัดสัปดาห์แห่งความก้าวหน้าทางวิชาการ โดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาบรรยาย ในหัวเรื่องที่ครูส่วนใหญ่มีความสนใจหรือต้องการ เป็นต้น

6. ส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ โดยให้โอกาสแก่ข้าราชการครูในการเพิ่มพูนความรู้ทักษะ และช่วยให้เกิดความชำนาญในการทำงาน

ส่วน ทรงศักดิ์ ศรีภาพสินธุ์ (อ้างใน เจริญ ไวยวัฒนกุล, 2522, หน้า 100) ได้กล่าวถึงการพัฒนาครูทางวิชาการในบทความ "การบริหารงานวิชาการ" ลงพิมพ์ในหนังสือ "การบริหารการศึกษา และประชากรศึกษา" ว่า

1. จัดให้ทำงานวิชาการเป็นคณะหรือเป็นทีม ลักษณะของคณะอาจแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ เช่น คณะครูที่สอนวิชาเดียวกันรวมกลุ่มกัน หรือครูที่สอนชั้นเดียวกันมารวมกลุ่มกันแล้วเลือกคนใดคนหนึ่งเป็นหัวหน้าทีม แบ่งงานกันศึกษาแล้วแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เป็นต้น

2. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชุมนุมหรือสมาคมทางวิชาการ อาจทำในระดับสูงกว่ากว้างขวางกว่าระดับโรงเรียนก็ได้ เช่น ชุมนุมวิทยาศาสตร์ของเขตการศึกษา 7 เป็นต้น

3. ส่งเสริมให้มีบรรยากาศทางวิชาการอยู่เสมอ เช่น ให้มีการออกหนังสือวารสาร ส่งเสริมให้มีการเขียนบทความ การอภิปราย การประชุมสัมมนา เป็นต้น

4. ส่งเสริมครูประจำการให้มีคุณวุฒิและสร้างความรู้สูงขึ้น เช่น ให้ออกทาง การศึกษาต่อหรือให้เข้ารับการอบรมเพิ่มพูนวิทยฐานะ เพื่อนำความรู้ไปเผยแพร่แก่นักเรียนต่อไป เป็นต้น

จากแนวคิดที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาครูทางวิชาการเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในการพัฒนางานบริหารงานวิชาการของโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะ คุณภาพของนักเรียนจะเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของครู และคุณภาพของครูก็คือคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียน ดังนั้นถ้าผู้บริหารต้องการให้โรงเรียนมีคุณภาพทางวิชาการให้เป็นที่ยอมรับของ ชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนแล้ว ก็ต้องมีการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการของครูในโรงเรียนอย่าง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง

การมีพฤติกรรมเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร

การจะเป็นผู้นำได้หรือไม่ โดยการแสดงความสามารถในเชิงการใช้วิชาการได้ และประสบความสำเร็จ ซึ่งแตกต่างไปจากผู้นำโดยตำแหน่งที่อาจเป็นเพียงหัวหน้างาน ถ้ามีได้ใช้ ความรู้ทางวิชาการให้ประจักษ์เป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน บางทีผู้นำโดยตำแหน่งลักษณะนี้ก็มี ลักษณะเป็นหุ่นให้คนเชิด ไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้ โอนเอนไปตามกระแสคลื่น และที่ ร้ายที่สุดจะกลายเป็นตัวตลกที่ผู้น้อย ครุ่นอยู่พูดไม่ออก เพราะเกรงอำนาจในตำแหน่งผู้นำ เช่น ลักษณะดังกล่าว

ครูใหญ่หรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นที่กำหนดหน้าที่บริหารการศึกษาในโรงเรียนหรือสถาบัน ควรจะมีความเป็นผู้นำทางวิชาการของโรงเรียน ซึ่งมีพฤติกรรมการเป็นผู้นำทางวิชาการของ ผู้บริหารที่ดี 6 ประการ โดยเน้นหนักความรอบรู้เชิงวิชาการตามที่ บันลือ พุกกะวัน (2537, หน้า 54) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับหลักสูตร เช่น ความหมาย จุดหมาย โครงสร้าง หลักการของหลักสูตร ตลอดจนสาระสำคัญของหลักสูตร และการใช้หลักสูตร เป็นต้น

2. วัสดุหลักสูตร เช่น คู่มือครูแต่ละวิชา แผนการสอน คู่มือการใช้หลักสูตร ตลอดจนระเบียบการวัดผลประเมินผลการศึกษา เป็นต้น

3. การจัดกระบวนการเรียนการสอน อันได้แก่ การสร้างบทเรียน การเตรียม การสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีสอนแบบต่าง ๆ การสอนวิชาต่าง ๆ ตลอดจน เนื้อหาวิชา ซึ่งอาจเป็นปัญหาในการจัดการเรียนการสอน

4. ความเข้าใจในบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนเพื่อการติดต่อประสานงาน หรือทำ หน้าที่ในบทบาทเหล่านี้

5. ความเข้าใจระเบียบการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งการใช้หลักสูตรในปัจจุบัน ปัญหาในการใช้ระเบียบวัดผลและประเมินผลมีความยุ่งยาก และซับซ้อนเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่การประเมินผลเพื่อผ่านจุดประสงค์ การออกข้อทดสอบยังไม่เป็นที่พอใจหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน เช่น เน้นหนักการทดสอบความจำมากที่สุด ซึ่งขัดแย้งกับจุดประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

6. ความเข้าใจในเรื่องการนิเทศการศึกษา ที่มุ่งใช้วิธีการที่กระตุ้นให้เพื่อนครูได้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและพัฒนาวิชาชีพทางการสอน

สรุปความได้ว่า ครูใหญ่หรือผู้บริหารแม้จะเป็นผู้นำโดยตำแหน่ง ก็จำเป็นต้องเป็นผู้นำทางวิชาการด้วย และความเป็นผู้นำทางวิชาการนี้ อาจเป็นครูผู้ช่วยฝ่ายต่าง ๆ ครูวิชาการประจำกลุ่มโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา ครูผู้สอนที่มีความชำนาญ หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้นำทางวิชาการคือผู้ที่สามารถทำการนิเทศการสอนได้เฉพาะวิชาหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งครูใหญ่หรือผู้บริหารโรงเรียนควรจะระดมใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาอย่างแท้จริง

การนิเทศการสอน

หวน พันธุพันธ์ (2528, หน้า 55) กล่าวว่า การนิเทศการสอนเป็นการบริหารงานวิชาการอย่างหนึ่ง เพราะการนิเทศการสอนเป็นการช่วยเหลือในการพัฒนาสภาพการเรียนการสอนให้ดีขึ้น หรือเป็นกระบวนการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ดังนั้น การนิเทศการสอนกับการสอนจึงควรอยู่ด้วยกัน และสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง และผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการรวมทั้งหัวหน้าหมวดวิชาควรทำหน้าที่นิเทศการสอนได้ดีกว่าศึกษานิเทศก์ เพราะศึกษานิเทศก์มิได้อยู่ประจำที่โรงเรียน ส่วนผู้บริหารโรงเรียนอยู่ใกล้ชิดครูผู้สอน คั่นเคยกับครูผู้สอน และสามารถติดตามผลงานนิเทศได้ตลอดเวลา การนิเทศการสอนในโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

Harris (อ้างใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535, หน้า 263) ได้กล่าวว่า ลักษณะการนิเทศการสอนนั้น ได้แก่ การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ การแปลความหมายของหลักสูตรเป็นพฤติกรรมการเรียนการสอน การแนะนำการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้องเหมาะสม

การนิเทศการสอนในโรงเรียนนั้น สามารถใช้กิจกรรมต่าง ๆ ดังที่ อาคม จันทสุนทร (อ้างใน หวน พันธุพันธ์, หน้า 55) กล่าวไว้ต่อไปนี้คือ

1. การให้ความรู้ คือ การที่ผู้นิเทศในโรงเรียนจะใช้การนิเทศโดยให้ความรู้แก่ครู เช่น การให้คำแนะนำ การประชุมปรึกษาหารือ การจัดอบรม การปฐมนิเทศครูใหม่ การใช้เอกสารให้ความรู้ และการหาวิทยากรมาให้ความรู้ เป็นต้น

2. การให้ดูหรือการสาธิต ซึ่งอาจจะทำเองหรือหาผู้อื่นมาทำให้ดู เช่น การสาธิตวิธีการสอน สาธิตการใช้เครื่องมือ การปฏิบัติบางอย่างให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นต้น
 3. การพาไปดูงาน เช่น พาไปดูนิทรรศการ โรงเรียนที่มีผลงานดีเด่น เป็นต้น
 4. การประสานงานให้ร่วมกันทำงาน ผู้นิเทศในโรงเรียนเป็นผู้ประสานงานเพื่อให้ครูได้มาร่วมกันทำงาน เช่น ให้มาช่วยกันทำคู่มือการสอน เป็นต้น
 5. การบริการทางด้านวิชาการ เป็นการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานของครู เช่น วัสดุ อุปกรณ์การสอน แบบเรียน และหนังสือค้นคว้าต่าง ๆ เป็นต้น
 6. การประเมินผลและวิจัย อาจใช้แบบสอบถามวัดผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน การสังเกตการสอนของครู การประเมินผลจากการพบปะซักถามครู การใช้แบบสอบถามและเครื่องวัดต่าง ๆ
 7. การจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ปฏิบัติงานเข้มแข็งขึ้น อาจใช้วิธีการประกวดและการแข่งขันในด้านต่าง ๆ เป็นการกระตุ้นให้ครูกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน เช่น ประกวดผลการเรียนของนักเรียน หรือประกวดการสอน หรืออาจจะเป็นการกระตุ้นโดยการจัดแสดงผลงานต่าง ๆ การชมเชย การให้รางวัล เป็นต้น
 8. การให้ไปฝึกงาน อาจจัดส่งครูไปฝึกงานในที่ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถกลับมาทำงานให้ได้ผลดี
 9. การทำให้เกิดความเข้าใจกัน กิจกรรมที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจกันนี้ นับว่าเป็นงานนิเทศอย่างหนึ่ง อาจจัดให้มีบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกัน การอำนวยความสะดวกและบำรุงขวัญแก่ครู การจัดกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน การประชาสัมพันธ์
- จะเห็นได้ว่า การนิเทศการสอนนั้นมีกิจกรรมหลายประเภทที่จะนิเทศภายในโรงเรียนได้ มิใช่จำกัดอยู่เพียงการแนะ ชี้แจง และให้ความรู้แก่ครูเท่านั้น แต่ผู้นิเทศสามารถใช้เทคนิคได้มากมายหลายอย่างเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนหรือปรับปรุงการเรียนการสอนของโรงเรียนให้ดีขึ้น

3.2 ด้านการสอน

บันลือ พุกษะวัน (2537, หน้า 14) กล่าวว่า การสอน เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้และจากผลการเรียนรู้นี้ย่อมทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งภายใน (สมองสามารถเข้าใจเรื่องที่เรียน) และภายนอก (ปฏิบัติโดยแสดงออกให้ปรากฏ) ซึ่งแปลกแตกต่างไปจากเดิม (ก่อนได้รับการสอน)

ส่วน บุญชม ศรีสะอาด (2537, หน้า 2) ได้สรุปเกี่ยวกับการสอน ว่าเป็นการจัด
ดำเนินการสอนของครูเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยที่ผู้เรียนจะทำกิจกรรมที่อาศัยกระบวนการ
(Process) ของสมอง เช่น ฟัง อ่าน พุด เขียน โยงความสัมพันธ์ เปรียบเทียบเพื่อให้เกิดการเรียนรู้
ดังกล่าว ผลการเรียนรู้อาจอยู่ในรูปของความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การประเมินผล
 ฯลฯ การจัดดำเนินการของผู้สอนอาจอยู่ในรูป บรรยาย อธิบาย สาธิต หรือปฏิบัติให้ดู ให้อ่าน
เนื้อหาสาระ ให้อภิปราย ทำแบบฝึกหัด ศึกษาจากสื่อต่าง ๆ ฯลฯ

สรุปแล้ว การสอนจึงเป็นการถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียน
เกิดการเรียนรู้โดยเฉพาะเกิดการเรียนรู้ทางด้านวิชาการและนักเรียนจะเกิดการรู้ทางด้าน
วิชาการอย่างมีคุณภาพได้มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับการสอนของครูเป็นสำคัญ

ปัจจัยทางด้านการสอนที่เป็นปัจจัยย่อยในการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการ

ปัจจัยย่อยที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาทาง
ด้านการสอนที่ผู้วิจัยทำการวิจัย คือ การวางแผนและเตรียมการสอน การใช้นวัตกรรมการสอน
การใช้เทคโนโลยีทางการสอนและสื่อการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและ
ประเมินผล และการสอนซ่อมเสริม เพื่อให้เกิดความชัดเจนในรายละเอียดของแต่ละปัจจัยย่อย
ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดของแต่ละปัจจัยย่อยดังกล่าวเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังนี้

การวางแผนและเตรียมการสอน

บุญชม ศรีสะอาด (หน้า 43) กล่าวว่า การสอนจะประสบความสำเร็จอย่างมี
ประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยการวางแผนและเตรียมการสอนที่ดี การวางแผนและเตรียมการสอน
จึงเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง ถ้าขาดการวางแผนและเตรียมการสอนแล้วอาจทำให้
การสอนล้มเหลว หรือบรรลุผลน้อยมาก ผู้สอนจะพบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ การดำเนินงานสอน
ขาดประสิทธิภาพไม่ราบรื่น ดังคำกล่าวที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนตามทัศนะของ ชุนน
ที่ว่า ยิ่งวางแผนมากเท่าใดยิ่งมีโอกาสชนะมากเท่านั้น และยิ่งวางแผนน้อยเท่าใดยิ่งมีโอกาสชนะน้อย
เท่านั้น

ส่วน อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537, หน้า 196) ได้สรุปถึงความหมายของการวางแผน
และเตรียมการสอน ไว้ว่า หมายถึง การเตรียมการสอนอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้า เพื่อ
เป็นแนวทางการสอนสำหรับครู อันจะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่าง
มีประสิทธิภาพ

ข้อมูลที่ผู้สอนต้องเตรียมในการวางแผนและเตรียมการสอน ได้แก่

1. การกำหนดวัตถุประสงค์
2. การคัดเลือกเนื้อหา

3. การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน

4. การเลือกสื่อการเรียนการสอน

5. การวัดผลประเมินผล

ครูผู้สอนควรได้จัดเตรียมข้อมูลเหล่านี้อย่างสอดคล้องต่อเนื่องกัน เพื่อประโยชน์ในการนำไปปฏิบัติจริง

ความสำคัญของการวางแผนการสอน

การวางแผนการสอน เป็นงานสำคัญของครูผู้สอน การสอนจะประสบผลสำเร็จด้วยดีหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการวางแผนการสอนเป็นสำคัญประการหนึ่ง การวางแผนการสอนที่ดีก็เท่ากับบรรลุจุดหมายปลายทางไปแล้วครึ่งหนึ่ง การวางแผนการสอนจึงมีความสำคัญหลายประการ ดังที่ อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537, หน้า 196) กล่าวไว้ดังนี้

1. ทำให้ผู้สอนสอนด้วยความมั่นใจ เมื่อเกิดความมั่นใจในการสอนย่อมจะสอนด้วยความคล่องแคล่ว เป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างราบรื่น ไม่ติดขัด เพราะได้เตรียมการทุกอย่างไว้พร้อมแล้ว การสอนก็จะดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างสมบูรณ์

2. ทำให้เป็นการสอนที่มีคุณค่าคุ้มกับเวลาที่ผ่านไป เพราะผู้สอนสอนอย่างมีแผน มีเป้าหมาย และมีทิศทางในการสอน มิใช่สอนอย่างเลื่อนลอย ผู้เรียนก็จะได้รับความรู้ ความคิด เกิดเจตคติ เกิดทักษะและเกิดประสบการณ์ใหม่ตามที่คุณสอนวางแผนไว้ ทำให้เป็นการเรียนการสอนที่มีคุณค่า

3. ทำให้เป็นการสอนที่ตรงตามหลักสูตร ทั้งนี้เพราะในการวางแผนการสอนผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรทั้งด้านจุดประสงค์การสอน เนื้อหาสาระที่จะสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผล แล้วจัดทำออกมาเป็นแผนการสอน เมื่อผู้สอนสอนตามแผนการสอนก็ย่อมทำให้เป็นการสอนที่ตรงตามจุดหมายและทิศทางของหลักสูตร

4. ทำให้ การสอนบรรลุอย่างมีประสิทธิภาพดีกว่าการสอนที่ไม่มีการวางแผน เนื่องจากในการวางแผนการสอนผู้สอนต้องวางแผนอย่างรอบคอบในทุกองค์ประกอบของการสอน รวมทั้งการจัดเวลา สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ได้โดยสะดวกและง่ายดายขึ้น ดังนั้น เมื่อมีการวางแผนการสอนที่รอบคอบและปฏิบัติตามแผนการสอนที่วางไว้ ผลของการสอนย่อมสำเร็จได้ดีกว่าไม่วางแผนการสอน

5. ทำให้ผู้สอนมีเอกสารเตือนความจำ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสอนต่อไปทำให้ไม่เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นแนวทางในการทบทวนหรือการออกข้อทดสอบ เพื่อวัดผลประเมินผลผู้เรียนได้ นอกจากนี้ ทำให้ผู้สอนมีเอกสารไว้เป็นแนวทางแก่ผู้ที่เข้าสอนแทนในกรณีจำเป็น เมื่อผู้สอนไม่สามารถเข้าสอนเองได้ ผู้เรียนจะได้รับความรู้และประสบการณ์ที่ต่อเนื่องกัน

6. ทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาที่เรียน ทั้งนี้เพราะผู้สอนสอนด้วยความพร้อม เป็นความพร้อมทั้งทางด้านจิตใจ และความพร้อมทั้งทางด้านวัตถุ ความพร้อมทางด้านจิตใจคือความมั่นใจในการสอนเพราะผู้สอนได้เตรียมการสอนมาอย่างรอบคอบ ส่วนความพร้อมทางด้านวัตถุคือการที่ผู้สอนได้เตรียมเอกสารหรือสื่อการสอนไว้อย่างพร้อมเพรียงเมื่อผู้สอนเกิดความพร้อมในการสอนย่อมสอนด้วยความกระฉ่างแจ้ว ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในบทเรียน อันส่งผลให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาที่เรียน

การวางแผนและเตรียมการสอน เป็นการคิดไตร่ตรองกลั่นกรองพิจารณากำหนดไว้ล่วงหน้า ซึ่งในการนำไปใช้สอนจริงควรพิจารณาปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น อาจปรับปรุงก่อนสอนจริงและหรือหลังจากสอนไปแล้ว ควรพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้นั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ วิเคราะห์ถึงจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องในส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา การดำเนินการสอน สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผล แล้วทำการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นก็จะได้การวางแผนและเตรียมการสอนที่มีประสิทธิภาพไว้ใช้ต่อไป

การใช้นวัตกรรมการสอน

เป้าหมายสำคัญที่สุดของการพัฒนาคุณภาพการสอนก็คือ การพัฒนาความรู้และเจตคติของนักเรียน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนของครูจะต้องศึกษา ค้นคว้า และพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนมาใช้ เพื่อให้เหมาะสมกับนักเรียน และเพื่อให้การดำเนินการเรียนการสอนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

พันธุณี วิหคโต (2536, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมการสอนว่า หมายถึง แนวคิด วิธีการ วัสดุอุปกรณ์สิ่งใหม่ ๆ ที่นำมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนที่ทำอยู่เดิม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการจัดการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ถึงแม้ว่าแนวคิด วิธีการ วัสดุอุปกรณ์สิ่งใหม่ ๆ ที่ว่านั้นจะเก่ามาจากที่อื่น หรือเคยมีผู้ทำมาแล้วก็ตาม หากสามารถนำมาใช้อย่างได้ผลในสถานการณ์ใหม่หรือในปัจจุบันก็ถือว่าเป็นนวัตกรรมการสอนเช่นกัน

ส่วน ชีระชัย ปุณณโชติ (2532, หน้า 4-1) กล่าวว่า นวัตกรรมการสอนก็คือการนำเอาเครื่องมือหรืออุปกรณ์วัสดุและกรรมวิธีใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียนการสอน หรือในทางการศึกษา หรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ หรือวิธีการต่าง ๆ ในการจัดหรือให้การศึกษาได้ผลดีกว่าเดิม

จากความหมายข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า นวัตกรรมการสอนเป็นการนำเอาแนวคิด วิธีการ และวัสดุอุปกรณ์หรือกรรมวิธีใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

ตัวอย่างนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการสอน ชีระชัย ปุณณโชติ (2532, หน้า 4-1)
ได้เสนอไว้ได้แก่

- เครื่องมือกลช่วยสอน
- คอมพิวเตอร์ช่วยสอน
- วิทยุ โทรทัศน์ และแถบบันทึกภาพหรือวีดิทัศน์
- ชุดสไลด์ประกอบเทปบันทึกเสียง
- ชุดการสอน
- บทเรียนสำเร็จรูป หรือบทเรียนโปรแกรม
- วิธีบริหารหรือจัดการแบบใหม่
- การจัดห้องเรียนแบบใหม่
- วิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ ๆ เช่น การเรียนโดยใช้วิธีการแบบ QC การเรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การสอนโดยใช้เกมหรือการแข่งขัน การเรียนเป็นคณะ วิธีการเรียนแบบล่าคำตอบ เป็นต้น

พันธณี วิหคโต (2536, หน้า 6) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของนวัตกรรมการสอนไว้ดังนี้

1. ช่วยพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ คือ ความรู้ ความคิด ทักษะและเจตคติ ในการสอนวิชาต่าง ๆ ได้แก่

- ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น
- ทำให้นักเรียนมีทักษะทางการเรียน
- ทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน

2. ช่วยพัฒนาการเรียนการสอน ทำให้การศึกษาก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในสังคมปัจจุบัน

3. ช่วยลดปัญหาการเรียนการสอนลงได้ ได้แก่

- ลดเวลาสอน
- แบ่งเบาภาระหน้าที่ของครู
- แก้ปัญหาขาดครูบางวิชาที่ต้องการทักษะพิเศษ
- ช่วยให้เกิดความชัดเจนและถูกต้องในเนื้อหา
- ช่วยประหยัดแรงงานและค่าใช้จ่าย
- ช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียน
- แก้ปัญหาพฤติกรรมนักเรียนที่ไม่พึงประสงค์

สรุปได้ว่า นวัตกรรมการสอนมีบทบาทและความสำคัญมากในการช่วยให้การจัดการเรียนการสอนได้ผลดียิ่งขึ้น ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาความรู้ความสามารถในการเรียนมากขึ้น ดังนั้นผู้สอนจึงควรรู้จักใช้นวัตกรรมการสอนให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนสามารถพัฒนานักเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อไป

การใช้เทคโนโลยีทางการสอนและสื่อการสอน

ในการเรียนการสอนโดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ผู้สอน ผู้เรียน และเทคโนโลยีทางการสอนและสื่อการสอน หวน พันธุ์พันธ์ (2528, หน้า 51) กล่าวถึงการใช้เทคโนโลยีทางการสอนและสื่อการสอนว่า เป็นการใช่วิธีการทางการศึกษามาใช้พัฒนาคุณภาพงานวิชาการ คือ การเรียนการสอนซึ่งเรียกว่า "เทคโนโลยีทางการสอน" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Instructional Technology" ส่วน "สื่อการสอน" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Instructional Media" เป็นการเน้นสื่อที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนโดยเฉพาะ ซึ่งครอบคลุมวัสดุและวิธีการทุกรูปแบบ เช่น กิจกรรม การสาธิตทดลอง การท่องเที่ยว การแสดงบทบาท วิทยากร วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ และการใช้ทรัพยากรความรู้ในห้องอื่นต่าง ๆ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า สื่อการสอนนี้มีมากมายหลายประเภททีเดียว คือ นอกจากจะเป็นพวกวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เรียกว่า "โสตทัศนูปกรณ์" แล้วยังครอบคลุมถึงกระบวนการและวิธีการ เช่น กิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ครูจัดทำขึ้น และมุ่งให้นักเรียนปฏิบัติจนกระทั่งเป็นพวกสื่อการสอนแบบโปรแกรม อันเป็นสื่อที่จะต้องจัดเตรียมไว้ล่วงหน้า อาจมีทั้งสื่อทางโสตทัศนะเข้าช่วย เช่น แบบเรียนโปรแกรม บทเรียนสำเร็จรูปที่ใช้กับเครื่องมือช่วยสอน เป็นต้น ดังนั้นการใช้เทคโนโลยีทางการสอนและสื่อการสอน จึงเป็นงานวิชาการอีกด้านหนึ่งซึ่งสัมพันธ์กับการปรับปรุงการเรียนการสอนที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ผู้สอน ควรเห็นถึงความสำคัญและนำไปใช้เพราะช่วยให้ครูสอนได้ดีขึ้น และสอนได้บรรลุเป้าหมายทั้งยังได้ผลดีอีกมาก

กิตติมา ปรีดีติลล (2532, หน้า 68) ได้แบ่งเทคโนโลยีทางการสอนและสื่อการสอนเป็น 3 พวก ได้แก่

1. เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware) ได้แก่ เครื่องฉายข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์ วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์
2. วัสดุ (Software) ได้แก่ หนังสือ หุ่นจำลองของจริง แถบบันทึกเสียง รูปภาพ แผนภูมิ แผนที่
3. เทคนิคหรือวิธีการ (Technique or Method) ได้แก่ การสาธิต การแสดง การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการ

ส่วนคณะกรรมการแผนกนิเทศการ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างใน ผกายวรรณ วาทรอยรัมย์, 2540, หน้า 32) ได้จำแนกสื่อการเรียนการสอนที่เรียกชื่อว่า สื่อทัศนะ ุปกรณ์ออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. วัสดุลายเส้น (Graphical Materials) แบ่งเป็น 9 ชนิด คือ กระดานดำ แผนที่ ลูกโลก การ์ตูน โปสเตอร์ แผนภาพ แผนสถิติ แผนภูมิ ป้ายสำลีส และป้ายนิเทศ

2. วัสดุมีทรง (Solid Materials) แบ่งเป็น 6 ชนิด คือ ของจริง ของจำลอง ของ ตัวอย่าง ของล้อแบบ โตโอรามา และพิพิธภัณฑ์โรงเรียน

3. สื่อตัวสดู (Auditory Materials) แบ่งเป็น 4 ชุด คือ เทปเสียง แผ่นเสียง ระบบ ขยายเสียง และวิทยุ

4. ภาพนิ่ง (Still Pictures) แบ่งเป็น 10 ชนิด คือ फिल्मสตริฟ ภาพเขียน ภาพถ่าย ภาพโปรงแสง ภาพผนัง ภาพสามมิติ รูปตัดจากหนังสือ รูปภาพ สมุดภาพ สไลด์

5. กิจกรรมร่วม (Activities) แบ่งเป็น 8 ชนิด ได้แก่ กะบะทราย การทดลอง การศึกษานอกสถานที่ การสาธิต การแสดงบทบาท การเล่นละคร นิทรรศการ และงานที่เป็น โครงการ

6. ภาพยนตร์และโทรทัศน์

อัฎา บุญช่วย (2537, หน้า 100) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเทคโนโลยีทางการสอน และสื่อการสอนไว้อย่างน่าสนใจว่า มีคุณค่าต่อระบบการเรียนการสอน ซึ่งเป็นตัวช่วยให้การ ถ่ายทอดความรู้หรือการศึกษาหาความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สะดวกและรวดเร็ว ดังนั้น ถ้าจะสรุปประโยชน์ของสื่อการสอนจะได้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์กว้างขวางยิ่งขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนเป็นที่น่าสนใจ น่าเรียน สนุกสนานและเพลิดเพลิน
3. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อม
4. ช่วยให้ผู้เรียนจำ ประทับความรู้สึกรู้ได้นาน
5. ทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ร่วมกันและเข้าใจร่วมกัน
6. ทำสิ่งที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น
7. เป็นการสร้างแรงจูงใจและเร้าความสนใจ
8. ช่วยเสริมสร้างความคิด และการแก้ปัญหาในการเรียนรู้ของนักเรียน
9. สามารถเอาชนะข้อจำกัดต่าง ๆ เกี่ยวกับเวลา ระยะทาง และขนาดได้ เช่น
 - ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวเร็ว ดูช้าลง เพื่อศึกษาได้
 - ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวช้า ดูเร็วขึ้น เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลง

- สามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมาศึกษาได้
- สามารถย่อสิ่งใหญ่ให้เล็กลง เพื่อสะดวกในการศึกษา
- ขยายสิ่งเล็กให้ใหญ่ขึ้น
- ทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้น
- สามารถนำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาได้

จากแนวคิดข้างต้นเกี่ยวกับเทคโนโลยีการสอนและสื่อการสอน สรุปได้ว่าเทคโนโลยีการสอนและสื่อการสอน เป็นอุปกรณ์และวิธีการที่ช่วยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ สนุกและน่าสนใจ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเทคโนโลยีการสอนและสื่อการสอนเป็นมือที่สามของครู การใช้เทคโนโลยีการสอนและสื่อการสอนให้ได้ผลต้องตรงกับจุดประสงค์เนื้อหา กิจกรรมของบทเรียน อีกทั้งต้องใช้อย่างประหยัดและคุ้มค่า เทคโนโลยีการสอนและสื่อการสอนมีอยู่มากมายหลายชนิด ซึ่งครูสามารถสร้างและจัดทำสื่อได้จากสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีการสอนและสื่อการสอนช่วยในการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ และเลือกใช้เทคโนโลยีการสอนและสื่อการสอนให้เหมาะสม เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการสอนย่อมมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้เรียนจะบรรลุผลได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นประการสำคัญ กิจกรรมการเรียนการสอนมีหลายรูปแบบและวิธีการ ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจจึงจะจัดกิจกรรมได้ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง จินตนา สุขมาก (2535, หน้า 85) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรเพื่อให้เข้าใจในจุดมุ่งหมาย หลักการและโครงการของหลักสูตรอย่างชัดเจนเสียก่อนว่า หลักสูตรต้องการอะไร ต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมเช่นใด เมื่อผู้สอนทราบถึงเจตนารมณ์ของหลักสูตรดีแล้ว จึงจะสามารถจัดประสบการณ์และกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตรได้ กิจกรรมที่จะจัดนี้อาจจะเป็นได้ทั้งกิจกรรมในหลักสูตร คือ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในชั้นเรียนควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในแต่ละวิชา หรืออาจจะเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ กิจกรรมที่จัดนอกห้องเรียน อันจะช่วยให้การเรียนการสอนได้ดีมากยิ่งขึ้น

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างใน อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537, หน้า 70) ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ในโรงเรียน ทั้งโดยครูและนักเรียน เช่น การสอนให้นักเรียนค้นคว้าอภิปราย การบรรยาย การอบรม การสาธิต การปฏิบัติงาน การจัดนิทรรศการ และการศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ

วิลพร คูโณทัย (2530, หน้า 19) ให้ความหมายไว้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง สภาพการณ์ของการจัดประสบการณ์ และการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ น่าสนใจ และผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ส่วน อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537, หน้า 71) ได้สรุปความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า หมายถึง การปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นพิจารณาได้ว่าเป็นความหมายที่กล่าวไว้ในแนวเดียวกันถึงการกระทำของครูและนักเรียน ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนการสอน ดังนั้นจึงสรุปความหมายได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนจากความร่วมมือระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเพื่อให้การเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอน เพราะกิจกรรมทั้งของผู้เรียนและผู้สอนที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง วาริ ธีระจิตร (อ้างใน อาภรณ์ ใจเที่ยง, หน้า 71) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

1. กิจกรรมช่วยสร้างความสนใจของเด็ก
2. กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
3. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
4. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. กิจกรรมจะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสเคลื่อนไหว
7. กิจกรรมจะช่วยให้เด็กได้รู้สึกสนุกสนาน
8. กิจกรรมจะช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. กิจกรรมจะช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง
10. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก
11. กิจกรรมจะช่วยเสริมทักษะ
12. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักการทำงานเป็นหมู่

14. กิจกรรมจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทเรียน

15. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความซาบซึ้งความงามในเรื่องต่าง ๆ

ดังนั้นผู้สอนจึงไม่ควรละเลยที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจ ให้สอดคล้องกับวัย สติปัญญา ความสามารถของผู้เรียน และเนื้อหาของบทเรียนนั้น โดยต้องมีการจัดอย่างมีจุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537, หน้า 71) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมกัน
2. เพื่อสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนทุกคน ซึ่งแต่ละคนจะมีแตกต่างกัน
3. เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเพลิดเพลินใจ ไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียน
4. เพื่อสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร ให้ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และเกิดทักษะกระบวนการ

5. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียน

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

บำรุง กลัดเจริญ (2527, หน้า 159) ได้กล่าวถึงหลักที่ควรยึดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายกระทำกิจกรรมจะเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้เรียนเป็นฝ่ายรับอย่างเดียว
2. ประหยัดแรงงาน เวลา ทรัพย์สิน และทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตรงตามความมุ่งหมายที่ต้องการ
3. กิจกรรมการเรียนการสอนทำได้ทั้งภายในชั่วโมงสอน ในห้องเรียน ภายในระยะเวลายาวหรือสั้นก็ได้ และกระทำภายนอกห้องเรียนก็ได้

ส่วน อาภรณ์ ใจเที่ยง (หน้า 72) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนมีความสำคัญ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงควรคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

1. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร
2. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน
3. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับลักษณะเนื้อหาวิชา
4. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน

5. จัดกิจกรรมให้มีลำดับขั้นตอน
6. จัดกิจกรรมให้น่าสนใจ
7. จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติ
8. จัดกิจกรรมโดยใช้วิธีการที่ท้าทายความคิดความสามารถของผู้เรียน
9. จัดกิจกรรมโดยใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย
10. จัดกิจกรรมโดยให้มีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนานและเป็นกันเอง
11. จัดกิจกรรมแล้วต้องมีการวัดผลการใช้กิจกรรมนั้นทุกครั้ง

การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆ หลายประการ ดังที่ จินตนา สุขมาก (2535, หน้า 86) กล่าวไว้ คือ

1. เนื้อหาสาระ บางวิชามีเนื้อหาสาระที่มีลักษณะเป็นกิจกรรมอยู่แล้ว เช่น วิชา พลศึกษา หัตถศึกษา เป็นต้น ผู้สอนสอนโดยจัดกิจกรรมเน้นการปฏิบัติได้มาก
2. ความพร้อมของผู้เรียนที่จะประกอบกิจกรรมนั้น ๆ
3. สภาพแวดล้อม เช่น ขนาดของห้องเรียน แสงสว่าง อุณหภูมิของห้องเรียน
4. ความสะดวกในการซื้อและจัดหาสื่อการสอน
5. ห้องทดลองปฏิบัติการ
6. ความกระตือรือร้นความใจกว้างของผู้สอนที่จะจัดให้มีกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ
7. นโยบายของสถาบันการศึกษา

ตัวอย่างกิจกรรมที่ให้นักเรียนทำในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรมีหลายชนิด ดังที่ บำรุง กลัดเจริญ (2527, หน้า 159-165) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมเกี่ยวกับการพูดและการเขียน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถทางสมอง คือ จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้และความคิด ได้แก่ การให้รายงาน ให้อภิปราย ให้แสดงความคิดหรือทัศนะ ให้เปรียบเทียบ ให้ชี้เหตุผลและผล ให้อธิบายหรือขยายความ ให้สรุปใจความสำคัญ ให้ยกตัวอย่าง ให้บอกถึงความสัมพันธ์ ให้จำแนกหรือจัดประเภท ให้วิจารณ์ ให้แต่งเรื่อง ให้ตั้งปัญหา ให้เสนอวิธีใหม่ ให้กำหนดโครงการหรือวางแผนการ และให้ประเมินค่า
2. กิจกรรมเกี่ยวกับการค้นหาความรู้ ความตั้งใจ เช่น ให้อ่าน ให้ทำการสอบถามหรือสัมภาษณ์ ให้ดูหรือสังเกต การฟัง ให้ทดลองทำหรือปฏิบัติ ให้เก็บรวบรวมหรือสะสม เป็นต้น
3. กิจกรรมเกี่ยวกับการหัดให้เกิดทักษะหรือความชำนาญให้อ่าน ให้ทำหรือปฏิบัติ
4. กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างหรือประดิษฐ์
5. การแสดงละครเหมือน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นหัวใจของการนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายของหลักสูตร ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นสำคัญ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรประถมศึกษา เน้นให้จัดโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย ซึ่งมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการคิดตัว สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตได้ นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องจัดให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และลักษณะของเนื้อหาวิชา โดยเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ซึ่งนับว่าเป็นคุณภาพทางวิชาการที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างแท้จริง

การวัดผลและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นกระบวนการที่จะตรวจสอบว่านักเรียนได้ถึงจุดหมายปลายทางตามที่หลักสูตรต้องการหรือไม่เพียงใด ผลจากการวัดผลและประเมินผลจะเป็นข้อมูลที่ช่วยให้ครูผู้สอนนำไปพิจารณาหาวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องและจุดอ่อนในด้านต่าง ๆ ได้

การวัดผลและการประเมินผลนี้มีความหมายต่างกัน คือ คำว่าวัดผลตรงกับภาษาอังกฤษว่า Measurement หมายถึง การเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนกับมาตรฐานอันหนึ่งที่ยึดถืออยู่ ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม คือจะแสดงผลของการจัดออกมาเป็นตัวเลข เพื่อแสดงว่านักเรียนมีความรู้มากน้อยเพียงใดจากที่ได้เรียนไปแล้ว และอาจจะบอกได้หลังจากการสอบว่านักเรียนได้คะแนน (จากการวัด) เท่าไร โดยนำผลที่นักเรียนทำได้กับคำตอบที่ครูเตรียมไว้ว่าเป็นคำตอบที่ถูกไปเปรียบเทียบกับ

ส่วนการประเมินผลตรงกับภาษาอังกฤษว่า Evaluation เป็นการกำหนดค่าหรือราคาจากคะแนนที่เราได้จากการวัดผลนั้น เช่น เก่งหรือไม่เก่ง ดีหรือไม่ดี คือเมื่อเราได้คะแนนจากการวัดมาแล้วเรายังบอกไม่ได้ทีเดียวว่า เด็กคนนั้นเก่งหรือไม่เก่ง เราจะต้องใช้วิธีพิจารณาพิจารณาต่อไปอีกด้วยการเปรียบเทียบกับคนอื่นในห้องเดียวกัน ดังนั้น การวัดผลกับการประเมินผลจึงต้องสัมพันธ์กัน

การจัดการเรียนการสอนกับการวัดผลและการประเมินผลนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะหลังจากการเรียนการสอนแล้ว จะต้องวัดผลและประเมินผลว่านักเรียนได้ผลตามวัตถุประสงค์เพียงใด โดยการนำเอาคะแนน (จากการวัดผล) มาประมวลเป็นคำชี้ขาด (ประเมินผล) ว่านักเรียนสอบ "ได้" หรือ "ตก" ได้ผลตามวัตถุประสงค์ในระดับ ดี-ปานกลาง-อ่อน เพียงใด นั่นคือจะต้องมีทั้งการวัดผลและการประเมินผลนั่นเอง

หวน พินรุพันธ์ (2528, หน้า 53-54) กล่าวว่า สำหรับการวัดผลนั้นผู้วัดผลหรือครูผู้สอนจะต้องเข้าใจว่ามีเทคนิคหรือวิธีการวัดผลอยู่หลายแบบด้วยกันตามความเข้าใจเดิม มักจะนึกถึงการสอบหรือการทดสอบเท่านั้น เมื่อมีการวัดผลจึงทำการทดสอบเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่เป็นการเพียงพอ เพราะการทดสอบไม่สามารถจะวัดผลได้ทุกด้าน เช่น ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ทักษะคติ คุณธรรมหรือความประพฤติ และการนำไปใช้ เป็นต้น การวัดผลจะต้องใช้เทคนิคหรือวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. การทดสอบ
2. การจัดอันดับคุณภาพ
3. แบบสอบถามและแบบสำรวจต่าง ๆ
4. การสังเกต
5. การบันทึกย่อและระเบียบสะสม
6. สังคมมิติ
7. การสัมภาษณ์
8. การให้ปฏิบัติและการนำไปใช้
9. การศึกษาเป็นรายบุคคล
10. การให้สร้างจินตนาการ

ตัวอย่างเช่น ครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการกรองน้ำแล้วนักเรียนกรองน้ำเป็นหรือไม่ ก็ต้องใช้การให้ปฏิบัติจริง จะทดสอบคงไม่ทราบว่ากรองน้ำเป็นหรือไม่ หรือสอนจริยธรรมเรื่องความรับผิดชอบไปแล้ว ก็ต้องใช้การสังเกตว่า นักเรียนรับผิดชอบหรือไม่ เป็นต้น ดังนั้นในการวัดผลจึงควรจะต้องใช้เทคนิคหรือวิธีการวัดผลหลาย ๆ วิธีดังกล่าวก้าวแล้วจึงจะสามารถวัดผลได้หลาย ๆ ด้านตามวัตถุประสงค์ของการสอนจริง ๆ นอกจากนี้ในการวัดผลซึ่งใช้การทดสอบกันมากขึ้น ก็ควรศึกษาถึงการเขียนข้อสอบที่ดี การเขียนข้อสอบก็ควรมีหลาย ๆ ด้าน มีการวิเคราะห์ข้อสอบและการปรับปรุงข้อสอบให้ดีขึ้นด้วย เพื่อจะได้ใช้การทดสอบที่ดีมีคุณภาพ

การวัดผลและประเมินผลเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการภายหลังจากการเรียนการสอนได้ผ่านไปแล้ว โดยที่ผู้สอนทำการประเมินผลจากข้อมูลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน เช่น จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียน จากผลการทำกิจกรรมหรือแบบฝึกหัด หรือจากการทดสอบหลังการสอน ฯลฯ เป็นต้น การวัดผลและประเมินผลเป็นการนำผลที่ได้จากการสอนไปเปรียบเทียบกับจุดประสงค์ของการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้ก่อนที่จะสอนว่าเป็นไปตามจุดประสงค์นั้นหรือไม่ หากพบว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ก็แสดงว่าการดำเนินการเรียนการสอนได้บรรลุผลแล้ว แต่ถ้าหากพบว่ายังไม่เป็นไปตามจุดประสงค์ก็แสดงว่าการดำเนินการ

การเรียนการสอนยังมีข้อผิดพลาดอยู่สมควรจะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนที่จะมีขึ้นในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

การสอนซ่อมเสริม

ในการจัดการเรียนการสอนนั้น สิ่งที่คุณสอนจะต้องตระหนักอยู่เสมอก็คือนักเรียนแต่ละคนมีความถนัด ความสามารถ และความสนใจที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีนักเรียนที่ประสบปัญหาในการเรียนอยู่ส่วนหนึ่ง การสอนซ่อมเสริมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาเหล่านี้ให้สามารถประสบผลสำเร็จในการเรียนได้

กาญจนา เกียรติประวัติ (2524, หน้า 170) กล่าวว่า ครูหลาย ๆ คนอาจเข้าใจว่าการสอนซ่อมเสริมเป็นการสอนที่จัดให้ผู้เรียนที่เรียนอ่อนเป็นพิเศษเท่านั้น แต่ความจริงแล้วผู้เรียนทุกคนต้องการการสอนซ่อมเสริมในโอกาสในวาระต่าง ๆ กัน การสอนเสริมและการวินิจฉัยจัดเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนทุกหน่วย การประเมินผลเพื่อปรับปรุง (Formative Evaluation) ที่ได้กระทำอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ครูดำเนินการสอนซ่อมเสริมได้ง่ายขึ้น และด้วยกระบวนการเช่นนี้ทำให้ครูสามารถสอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางไม่ใช่เนื้อหา

จินตนา สุขมาก (2535, หน้า 234) ได้ให้ความหมายของการสอนซ่อมเสริมว่า หมายถึง การสอนเด็กที่เรียนอยู่ในระดับต่ำหรือสูงกว่าเพื่อน ๆ ในห้องเดียวกัน การสอนซ่อมเสริมจึงควรแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การสอนซ่อมเสริมสำหรับเด็กที่เรียนอ่อนไม่ทันเพื่อนเพื่อให้เรียนได้ทันเพื่อนในระดับชั้นเดียวกัน หรือทันตามโครงการที่กำหนดไว้
2. การสอนซ่อมเสริมสำหรับเด็กฉลาดให้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ให้เต็มที่และเป็นไปในแนวทางที่ถูกที่ควรและมีประโยชน์

ส่วน กิติมา ปรีดีติลล (2532, หน้า 64) ได้สรุปความหมายของการสอนซ่อมเสริมไว้ว่า การสอนซ่อมเสริม หมายถึง การสอนเป็นพิเศษนอกเหนือจากการสอนตามแผนการสอนปกติ เพื่อแก้ไขส่วนบกพร่องที่พบในตัวนักเรียน นอกจากนี้ยังแบ่งลักษณะของการสอนซ่อมเสริมออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. การสอนซ่อมเสริมก่อนการเรียนการสอน
2. การสอนซ่อมเสริมในขณะที่สอน
3. สอนซ่อมเสริมรายวิชาเพื่อสอบแก้ตัว
4. สอนซ่อมเสริมสำหรับนักเรียนที่เรียนฉลาด เรียนรู้ได้เร็วกว่าคนอื่น

สรุปแล้วการสอนซ่อมเสริมจึงเป็นการสอนให้นักเรียนเป็นพิเศษ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องและส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การสอนซ่อมเสริมให้นักเรียนที่ยังบกพร่อง เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้เพียงพอหรือทันเพื่อนในระดับเดียวกัน

2. การสอนซ่อมเสริมให้นักเรียนที่เรียนเก่งให้มีความรู้กว้างขวางและลึกซึ้งมากขึ้น
หลักการสอนซ่อมเสริม

จินตนา สุขมาก (2535, หน้า 234) ได้กล่าวถึงหลักการสอนซ่อมเสริมไว้คือ การสอนเพื่อช่วยเหลือเด็กที่เรียนอ่อนควรมีหลักการดังนี้

1. ศึกษาสาเหตุของปัญหาที่ทำให้นักเรียนเรียนอ่อน เช่น หยุดเรียนบ่อย ๆ สุขภาพไม่สมบูรณ์ ร่างกายพิการ สติปัญญาต่ำ เป็นต้น เพื่อหาทางสอนซ่อมเสริมให้ตรงกับสาเหตุ
2. ชี้แจงปัญหาให้ผู้ปกครองนักเรียนเข้าใจ เพื่อขอความร่วมมือในการแก้ปัญหาหรือสาเหตุนั้น

3. ถ้านักเรียนเรียนอ่อนหลาย ๆ วิชา ควรแก้ไขหรือสอนซ่อมเสริมทีละอย่าง ไม่ควรสอนซ่อมเสริมครั้งเดียวกันหลาย ๆ วิชา

4. ระยะเวลาของการสอนซ่อมเสริมอาจสอนในเวลาเรียน ก่อนเข้าเรียนในตอนเช้า ขณะพักรับประทานอาหารกลางวัน หรือหลังจากโรงเรียนเลิกแล้ว ในการสอนแต่ละครั้งไม่ควรใช้เวลานานเกินไป

5. ไม่ควรสอนสิ่งที่นักเรียนรู้แล้วซ้ำอีก ถ้าจำเป็นต้องท้าวความหรือทบทวนความรู้เพื่อให้ติดต่อกับเนื้อหาหรือเกี่ยวโยงกัน ควรใช้เวลาเพื่อการนั้นเพียงระยะสั้น ๆ

6. วิธีสอนควรใช้วิธีการใหม่ ๆ ไม่ซ้ำกับวิธีการเดิมที่นักเรียนเรียนมาแล้ว ตลอดจนอุปกรณ์การสอนก็ควรจัดเพิ่มเติมให้แปลกเปลี่ยนไปจากเดิม

7. หลังจากมีการสอนซ่อมเสริมไปแล้ว ครูต้องติดตามผลงานอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ

การสอนเสริมสำหรับเด็กฉลาดให้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ควรมีหลักการดังนี้

1. ศึกษาปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรม อารมณ์ หรือสังคมของนักเรียนคนใดคนหนึ่ง ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุทางครอบครัว สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

2. ทำความเข้าใจกับนักเรียน แสดงให้เห็นว่าครูเป็นมิตรของเขา เพื่อให้เด็กนักเรียนมีศรัทธาที่จะคล้อยตามครูที่จะแนะแนวให้

3. ชี้แจงให้ผู้ปกครองเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนผู้นั้น เพื่อขอความร่วมมือในการแก้ปัญหา

4. กำหนดเนื้อหาที่จะสอนเสริมให้สูงกว่าระดับชั้นเรียน และเป็นไปในแนวทางส่งเสริมความถนัด และใช้คุณสมบัติพิเศษของนักเรียนให้เป็นประโยชน์

5. ระยะเวลาในการสอนไม่จำกัด เพราะนักเรียนพวกนี้มีความสามารถสูงอยู่แล้ว ข้อสำคัญขึ้นอยู่กับเนื้อหาวิชาที่เขาสนใจและมีความถนัดเฉพาะตัว

6. วิธีสอนไม่จำกัด แต่ควรใช้วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนและวิธีสอนแบบอภิปราย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น

7. มีสื่อการสอนประกอบ เช่น บัตรงาน เป็นต้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2527, หน้า 5481) ได้สรุปถึงประโยชน์ของการสอนซ่อมเสริมไว้ดังนี้

1. ทำให้นักเรียนที่เรียนอ่อนเรียนทันเพื่อนทั้งชั้น
2. ทำให้นักเรียนทั้งหมดเรียนดีขึ้นกว่าเดิมเมื่อแข่งขันกับตัวเอง
3. ทำให้นักเรียนที่เรียนเก่งอยู่แล้วสามารถเรียนได้ดีที่สุดตามความสามารถของเขาเอง

จากแนวคิดเกี่ยวกับการสอนซ่อมเสริมแสดงให้เห็นว่า การสอนซ่อมเสริมจำเป็นมากในการเรียนการสอนในทุกระดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา เพราะเมื่อเด็กเริ่มฝึกทักษะต่าง ๆ ก็ควรฝึกให้ถูกต้องจริง ๆ อันจะมีผลต่อการเรียนของเด็กในภายหลัง กล่าวคือ ถ้าเด็กมีทักษะอย่างหนึ่งผิดแต่ต้น การฝึกทักษะต่อไปก็ต้องอาศัยทักษะนั้น ๆ จะเป็นปัญหามาก แต่ถ้าเด็กได้รับการแก้ไขทักษะนั้นเสียก่อนตั้งแต่เพิ่งเริ่มเรียนเด็กก็จะมีทักษะพื้นฐานที่ดีที่จะทำให้การเรียนต่อไปได้ผลดียิ่งขึ้น

3.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

วิไล ตั้งจิตสมคิด (2528, หน้า 94) กล่าวว่า เมื่อก่อนโรงเรียนมีหน้าที่สอนนักเรียนให้อ่านออกเขียนได้ ความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ ที่โรงเรียนสอนเด็กไปไม่สัมพันธ์สอดคล้องกับความเป็นอยู่และกระแสชีวิตในชุมชนนัก ฝ่ายผู้ปกครองพ่อแม่ก็มีหน้าที่เพียงส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนเท่านั้น ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงไม่ค่อยมีมากนัก แต่ในปัจจุบันทั้งโรงเรียนและผู้ปกครองมีความสำคัญ และจำเป็นเท่าเทียมกันในการเสริมสร้างความเจริญงอกงามให้แก่เด็ก โรงเรียนต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจและความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชนเป็นอย่างมากในการจัดการศึกษาแก่เด็ก โรงเรียนจึงจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และทำให้ประชาชนเข้าใจ พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนได้ดีด้วย

ส่วน ปรีชา เศรษฐีธร (2527, หน้า 28) กล่าวว่า โรงเรียนก็เป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างสมาชิกที่ดีให้แก่ชุมชน การจัดปรับปรุงหลักสูตรเพื่อช่วยแก้ปัญหาบางอย่างของชุมชนเพื่อช่วยส่งเสริมชุมชนให้พัฒนาเร็วขึ้น ให้วิชาความรู้ประสบการณ์แก่ชุมชน จะได้ดี

เพียงใด ก็ย่อมขึ้นอยู่กับความร่วมมือของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนด้วย ความร่วมมือของชุมชนจะมีส่วนสนับสนุนอย่างยิ่งในการที่จะทำให้โรงเรียนสามารถบริการชุมชนได้อย่างเต็มที่

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนพอจะสรุปได้ว่า การที่โรงเรียนจะสามารถจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของบุตรหลานของประชาชนในชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ ต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนและพ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนในชุมชนเป็นประการสำคัญ โดยเฉพาะการพัฒนาความรู้ความสามารถของนักเรียนทางด้านวิชาการ ทั้งนี้เพราะพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นบุคคลที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ถ้าพ่อแม่ผู้ปกครองให้ความร่วมมือ ช่วยกันดูแลเอาใจใส่ต่อบุตรหลานอย่างเต็มที่แล้ว ก็จะมีผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพทางด้านวิชาการ ดังนั้นการที่โรงเรียนจะมีคุณภาพทางด้านงานวิชาการได้นั้น ปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง

ปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่เป็นปัจจัยย่อยในการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการ

ปัจจัยย่อยที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ผู้วิจัยทำการวิจัย คือการมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร บุคลากร ผู้ปกครอง นักเรียนและประชาชนในชุมชน การรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ การขอความช่วยเหลือและขอความร่วมมือจากชุมชน การใช้ทรัพยากรในชุมชน การออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียนตามบ้าน และการประชาสัมพันธ์โรงเรียน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในรายละเอียดของแต่ละปัจจัยย่อย ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดของแต่ละปัจจัยย่อยดังกล่าวเป็นเรื่อง ๆ ไปดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร บุคลากร ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนในชุมชน

หวน พันธุพันธ์ (2529, หน้า 79) กล่าวว่า ในตอนแรกนี้จะกล่าวถึงผู้บริหาร คือใครบ้าง รวมทั้งบุคลากร ผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนในชุมชนเสียก่อน ดังนี้

ผู้บริหาร ในที่นี้คือผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร และหัวหน้าหมวดวิชา

บุคลากร ในที่นี้หมายถึงบุคลากรในโรงเรียน นับตั้งแต่ครูอาจารย์ในโรงเรียน เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ของโรงเรียน คนงานภารโรง จนกระทั่งถึงตัวนักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นบุคลากรในโรงเรียนทั้งสิ้น

ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งหมายถึง บิดา มารดาของนักเรียน หรือถ้านักเรียนไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดา แต่อยู่กับญาติหรือผู้ปกครองอื่น ๆ ก็ถือว่าเป็นผู้ปกครองของนักเรียน

ประชาชนในชุมชน ประชาชนในชุมชนอาจจะไม่ใช่ผู้ปกครองของนักเรียนที่เรียนในโรงเรียน แต่อาจจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แพทย์ประจำตำบล เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน นายแพทย์ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ เกษตรอำเภอ คนเฒ่าคนแก่ ชาวบ้าน ฯลฯ

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนในชุมชน

ผู้บริหารอาจจะเชิญผู้ปกครองนักเรียนมาประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับนักเรียน การปรับปรุงการสอนนักเรียนของครู หรือเชิญประชาชนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือในการแก้ปัญหาด้านการศึกษาของโรงเรียน ปัญหาของชุมชน ขอความช่วยเหลือจากผู้ปกครองนักเรียน หรือประชาชนในชุมชนในด้านทุนการศึกษา เป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ แก่นักเรียนและอื่น ๆ ที่จะมีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนดีขึ้น ส่วนผู้ปกครองนักเรียนหรือประชาชนในชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากผู้บริหารโรงเรียนในด้านการใช้สถานที่ในกิจการต่าง ๆ ขอคำปรึกษาหารือในการแก้ปัญหาชุมชน หรือการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียนกับผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนในชุมชน เช่น ครูไปเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียน ปรึกษาผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาทางการเรียนของนักเรียน พานักเรียนไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากเกษตรตำบล เกษตรอำเภอ ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน แพทย์ประจำตำบล และบุคคลอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนได้มากและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร บุคลากร ผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนในชุมชนมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้โรงเรียนสามารถดำเนินการด้านการเรียนการสอนได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนต้องได้รับความช่วยเหลือ ความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียนทุกคน ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนในชุมชนต้องมีความสัมพันธ์ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนโดยเฉพาะทางด้านงานวิชาการให้มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

การรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบ

การรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อีกวิธีหนึ่ง เพราะจะทำให้ผู้ปกครองได้ทราบว่าเด็กอยู่ที่โรงเรียนเป็นอย่างไร เปรียบเทียบกับอยู่ที่บ้านแล้วแตกต่างกันหรือไม่ ถ้าแตกต่างกันจะได้

หาทางแก้ไขหรือแจ้งให้โรงเรียนทราบ หวน พันธุ์พันธ์ (2529, หน้า 82) กล่าวถึงการรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ เป็นการรายงานเกี่ยวกับผลการเรียน ความประพฤติ สุขภาพและอื่น ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การรายงานผลการเรียนของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ เช่น ผลการทำแบบฝึกหัด การบ้าน ผลการทำรายงาน การอภิปราย ผลการทดสอบย่อย ผลการเรียนตลอดเทอม และอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นรายงานย่อย ๆ เป็นครั้งคราว หรือรายงานในสมุดรายงานหรือสมุดประจำตัวนักเรียน หรือบันทึกในสมุดแบบฝึกหัด สมุดทำการบ้านก็ได้ ยิ่งไปกว่านั้นอาจให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็นและเซ็นชื่อไว้ในสมุดทำการบ้านของเด็กด้วยก็ยิ่งดี การรายงานผลการเรียนของนักเรียนนี้จะทำให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบถึงการเรียนของบุตรหลานของตนว่าดีหรือบกพร่องในเรื่องใดวิชาใด เพื่อหาทางช่วยเหลือ แนะนำ และกวดขันต่อไป

2. การรายงานความประพฤติของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบจะทำให้เช่นเดียวกับรายงานผลการเรียน คืออาจจะรายงานบ่อย ๆ เป็นครั้งคราวเมื่อนักเรียนมีความประพฤติไม่เหมาะสมที่จะต้องให้ผู้ปกครองทราบโดยด่วน จะได้รับแก้ไขด้วยการตักเตือนหรือแนะนำ ส่วนรายงานในสมุดรายงานหรือสมุดประจำตัวนั้น มักจะทำเทอมละครึ่ง การรายงานความประพฤติของนักเรียนนี้ทั้งครูและผู้ปกครองจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เพราะพบอยู่เสมอว่าความประพฤติของนักเรียนที่โรงเรียนกับที่บ้านมักไม่เหมือนกัน เช่นอยู่ที่โรงเรียนขยัน แต่อยู่ที่บ้านเกียจคร้าน ไม่เคยช่วยงานบ้านเลย หรืออยู่ที่โรงเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริตดีมาก แต่อยู่ที่บ้านพูดปดกับผู้ปกครองบ่อย ๆ เป็นต้น ผู้ปกครองควรรายงานให้โรงเรียนทราบด้วย เพื่อช่วยกันแก้ไขต่อไป

3. การรายงานเกี่ยวกับสุขภาพของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเช่นกันเพราะนักเรียนอาจมีโรคประจำตัว หรืออาจเจ็บป่วยขณะอยู่ที่โรงเรียน ทั้งครูและผู้ปกครองจะต้องรายงานซึ่งกันและกันเช่นเดียวกับผลการเรียนและความประพฤติดังกล่าวมาแล้ว เช่น พบนักเรียนเจ็บป่วยหรือมีสุขภาพผิดปกติจะต้องรีบแจ้งให้ผู้ปกครองทราบเพื่อไปพบแพทย์ ส่วนการรายงานในสมุดรายงานและสมุดประจำตัวนักเรียนนั้นก็ควรรายงานทุกเทอมอยู่แล้ว

จะเห็นได้ว่าการรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบนั้นเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองนักเรียนได้อีกทางหนึ่ง และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนของนักเรียนได้ด้วย เพราะได้รับการดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือจากพ่อแม่ ผู้ปกครองอีกทางหนึ่ง อันจะส่งผลให้คุณภาพการเรียนของนักเรียนดีขึ้น และคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียนก็จะตามมาเช่นกัน

การขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากชุมชน

โรงเรียนกับชุมชนควรให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อโรงเรียนให้ความช่วยเหลือชุมชนแล้ว ถ้ามีความจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากชุมชนได้เช่นกัน

สุพิชญา วีระกุล (2525, หน้า 17) ได้กล่าวถึงความร่วมมือของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนว่าจะทำได้ดังนี้

1. ช่วยในด้านการปรับปรุงอาคารสถานที่ของโรงเรียน
2. ช่วยในด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียน
3. ช่วยจัดหาที่ดินสำหรับปลูกสร้างขยายโรงเรียนอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับการศึกษา
4. ช่วยกวาดขัน ดูแลความประพฤติของนักเรียน และเอาใจใส่เรื่องการทำงาน การทำการบ้าน การมาเรียนโดยสม่ำเสมอ
5. ช่วยอุปถัมภ์โรงเรียนในแง่ของการติดต่อ ขอความช่วยเหลือเพื่อปรับปรุงโรงเรียนให้ดีขึ้น
6. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
7. มีส่วนร่วมในการส่งเสริมด้านวิชาความรู้ของนักเรียน
8. ร่วมมือในการดูแลรักษาอาคารเรียน สถานที่ และทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน
9. ช่วยพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนตามโครงการของโรงเรียนและชุมชน
10. เห็นความสำคัญของโรงเรียน และพยายามส่งเสริมให้โรงเรียนก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ส่วน หวน พันธุ์พันธ์ (2529, หน้า 86-87) กล่าวถึงสิ่งที่โรงเรียนจะขอความช่วยเหลือและขอความร่วมมือจากชุมชนได้นั้น พอจะแยกได้ดังนี้

1. ขอความช่วยเหลือทางการเงินจากชุมชน เช่น ขอความช่วยเหลือทางการเงินจากประชาชนในชุมชนที่มีฐานะดี ตัวอย่างคือ พ่อค้า ข้าราชการ นายธนาคาร เจ้าของโรงสี เจ้าของโรงเลื่อย เป็นต้น การขอความช่วยเหลือทางการเงินจากบุคคลเหล่านี้ย่อมมีทางเป็นไปได้ แต่ถ้าเป็นกรรมกรหาเช้ากินค่ำ หรือชาวไร่ชาวนาที่มีรายได้น้อยก็ไม่ควรไปรบกวนอย่างยิ่ง

2. ขอความร่วมมือทางด้านวัสดุ หรือผลผลิตทางการเกษตร เช่น ประชาชนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมก็อาจจะขอข้าวเปลือก ข้าวสาร พืชผักผลไม้ ไข่ไก่ ไข่เป็ด ปลา มาทำอาหารให้นักเรียนรับประทาน หรือขอวัสดุต่าง ๆ จากร้านค้าในตลาด เป็นต้น

3. ขอความร่วมมือในด้านแรงงานจากประชาชนในชุมชน ถ้าหากประชาชนไม่สามารถให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือวัสดุ หรือผลผลิตทางการเกษตรได้ก็อาจให้ความช่วยเหลือทางด้านแรงงานก็ได้ เช่น ช่วยซ่อมแซมอาคาร ช่วยทำอาหารกลางวันเลี้ยงนักเรียน ช่วยเลี้ยงเด็กวัยก่อนเรียน เป็นต้น

4. ขอความช่วยเหลือในด้านคำปรึกษาหารือ หรือความคิดเห็นในการปรับปรุงโรงเรียนจากประชาชนในชุมชน ถ้าหากประชาชนในชุมชนไม่สามารถให้ความช่วยเหลือทางการเงิน วัสดุ และแรงงานได้ ก็อาจให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโรงเรียน หรือไปร่วมประชุมเมื่อทางโรงเรียนเชิญไปประชุมก็ได้

5. ขอความช่วยเหลือในการเป็นวิทยากร หรือให้ความรู้แก่ครูและนักเรียนจากประชาชนในชุมชน เพราะประชาชนในชุมชนเป็นจำนวนมากที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เช่น แพทย์ เกษตรกร วิศวกร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งทางโรงเรียนอาจเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนและครู

ดังนั้นการขอความช่วยเหลือและขอความร่วมมือจากชุมชนจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างดียิ่ง ซึ่งอันที่จริงผู้ปกครองหรือประชาชนในชุมชนก็ยินดีและเต็มใจที่จะช่วยเหลือโรงเรียน ถ้าหากโรงเรียนต้องการหรือติดต่อขอความช่วยเหลือจากชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน โดยเฉพาะทางด้านวิชาการ ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนมีส่วนอย่างมากในการช่วยพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ เช่น ผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่เรื่องการทำการบ้าน การมาเรียนของนักเรียน หรือให้ความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้มีความรู้ในชุมชนจากสาขาอาชีพต่าง ๆ ที่สามารถเป็นวิทยากรให้ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ตรงให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี กิจกรรมดังกล่าวนี้จะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนของนักเรียนได้มากยิ่งขึ้น ทำให้ผลการเรียนดีขึ้น นั่นแสดงให้เห็นถึง คุณภาพทางวิชาการของโรงเรียนนั่นเอง

การใช้ทรัพยากรในชุมชน

อันที่จริงทรัพยากรในชุมชนที่จะนำมาใช้ในโรงเรียนหรือโรงเรียนจะใช้มีมากทีเดียว ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรประเภทสถาบันต่าง ๆ และทรัพยากรประเภทวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังที่ หวน พินธุพันธ์ (2529, หน้า 88) กล่าวไว้ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะครอบคลุมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ดิน แร่ ภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง ทะเล ชายทะเล หินปะการัง สัตว์ป่า สัตว์น้ำ เป็นต้น และยังมีต้นไม้ที่มนุษย์ปลูกขึ้นก็เป็นทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้แต่ละชุมชนย่อมจะมีไม่เหมือนกัน เช่น ชุมชนที่อยู่ใกล้ทะเลก็มีชายทะเล สัตว์น้ำ หินปะการัง เป็นต้น ส่วนชุมชนที่อยู่ใกล้ภูเขาก็จะมีภูเขา ป่าไม้ หินต่าง ๆ และลำธาร

2. ทรัพยากรบุคคล ชุมชนทุกชุมชนย่อมมีความหลากหลาย นับตั้งแต่ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน คนเฒ่าคนแก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นางผดุงครรภ์ ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (ผสส.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด นายแพทย์ ครูอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขา และบุคคลอื่น ๆ อีกมากมาย

3. ทรัพยากรประเภทสถาบัน ในเรื่องสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนนั้นมีสถาบันหลายประเภท เช่น สถาบันปกครอง สถาบันอนามัย สถาบันการศึกษา สถาบันนันทนาการ สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันศาสนา เป็นต้น ซึ่งแต่ละชุมชนก็มักจะมีสถาบันเหล่านี้

4. ทรัพยากรประเภทวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในแต่ละชุมชนมักจะมีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นของตนเอง ดังรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ศิลปะพื้นบ้าน เช่น เครื่องจักสาน เครื่องมือทำนาประเภทไถ คราด เกวียน บ้านเรือนไทยประเภทเครื่องผูก เครื่องสับ เป็นต้น

4.2 การละเล่นพื้นบ้าน เช่น ตะกร้อ ตีจับ เป็นต้น

4.3 เพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย เพลงเหย่ย เพลงอีแซว เพลงบอก เพลงโคราช ลำตัด เพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น

4.4 นิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องปลาบู่ทอง นางสิบสอง ตาเถรยายชี เป็นต้น

4.5 ยาพื้นบ้าน เช่น พืชผล พืชผักต่าง ๆ สมุนไพรต่าง ๆ เป็นต้น

4.6 ภูมิปัญญา คือ ประวัติหมู่บ้าน ตำบลในชุมชน ซึ่งจะต้องมีประวัติหรือความเป็นมาของหมู่บ้าน ตำบลว่าทำไมจึงมีชื่อเช่นนั้น

4.7 ปริศนาคำทาย ในกลุ่มบุคคลแต่ละชุมชนมักจะมีปริศนาคำทายกันเล่นอยู่เสมอ เช่น ทายกันว่า มีสีหุ สีขาว ตานับบ่ถ้วน (ยอ) มีหู มีงา มีตาบอดตัว (ลอบ) เป็นต้น

4.8 คำพังเพย ภาษิต เช่น รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี เกลือเป็นหนอน ตีตนก่อนไข เป็นต้น

4.9 ประเพณี เช่น งานบวชนาค งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น

การใช้ทรัพยากรในชุมชนเหล่านี้ จะทำได้ดังต่อไปนี้

1. นำทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่หาได้ง่ายในแต่ละชุมชน เช่น หินชนิดต่าง ๆ ตามภูเขา หินปะการัง เปลือกหอยในทะเลหรือชายทะเล พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ทั้งใบ ดอก ลำต้น ราก และอื่น ๆ อาจจะนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาศิลปศึกษา วิชาการงาน พื้นฐานอาชีพ เป็นต้น

2. เชิญบุคคลในชุมชนหรือทรัพยากรบุคคลมาเป็นวิทยากรแก่นักเรียน หรือสอนนักเรียน เช่น เชิญเกษตรอำเภอมาบรรยายหรือสาธิตเกี่ยวกับการเกษตร นิมนต์พระมาสอนธรรม เชิญนายแพทย์มาสอนสุขศึกษา หรือบรรยายเกี่ยวกับการป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น บางโรงเรียนเรียกบุคคลที่มาสอนนักเรียนว่า “ครูกิตติมศักดิ์”

3.พานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ตามสถาบันต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล สถานือนามัย โรงงานอุตสาหกรรม สวนสัตว์ ที่ว่าการอำเภอ ที่ประชุมสภาตำบล พิพิธภัณฑ์ และวัด เป็นต้น สำหรับการพาไปศึกษานอกสถานที่ตามวัดนั้นบางแห่งเรียกว่า “ห้องเรียนเงินล้าน” เพราะโบสถ์กิตติวิหารกิตติ ที่นักเรียนไปศึกษาหรือใช้เป็นห้องเรียนนั้นมีราคาเป็นล้านบาทนั่นเอง

4. ให้นักเรียนศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น สอบถามชาวบ้าน คนสูงอายุเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน ประวัติความเป็นมาของชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล เพราะชาวบ้านหรือคนสูงอายุย่อมจะเล่านิทานพื้นบ้านได้ เล่าเรื่องความเป็นมาของหมู่บ้านตำบลได้ นอกจากนี้ยังอาจจะให้นักเรียนศึกษาเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน หรือฝึกร้องเพลงพื้นบ้านจากพ่อเพลงแม่เพลง บางชุมชนมีพ่อเพลงแม่เพลงสามารถร้องเพลงช้อยได้ ร้องเพลงอีแซวได้ หรือร้องเพลงกล่อมเด็กได้ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นบางชุมชนยังมีศิลปะพื้นบ้านประเภทเครื่องจักสาน เครื่องมือทำนา เครื่องใช้ในบ้าน ก็ควรให้นักเรียนศึกษาหรือสะสมไว้ เพราะจะหายากยิ่งขึ้นสำหรับวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้และวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ ก็ตามนับวันจะหมดไป ถ้าหากไม่รีบอนุรักษ์ไว้หรือให้นักเรียนศึกษาจากชาวบ้านหรือคนสูงอายุไว้ และถ้าให้นักเรียนได้ฝึกวัฒนธรรมพื้นบ้านบางประเภท เช่น เพลงพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ก็จะช่วยอนุรักษ์ไว้ได้อย่างมากที่สุดทีเดียว

จึงกล่าวได้ว่าทรัพยากรในชุมชนมีอยู่มากมายทั้งทางธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรประเภทสถาบันต่าง ๆ และทรัพยากรประเภทวัฒนธรรมพื้นบ้าน และในการใช้ทรัพยากรเหล่านี้ก็อาจจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน หรือพานักเรียนออกไปศึกษาทรัพยากรในชุมชน ซึ่งก็ล้วนแต่ช่วยเสริมสร้างความรู้ความสามารถทางการเรียนรู้ด้านวิชาการของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

การออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียนตามบ้าน

หวน พินรุพันธ์ (2529, หน้า 90) กล่าวว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ดีอีกทางหนึ่งก็คือ การที่ผู้บริหารออกไปเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียนตามบ้าน รวมทั้งส่งเสริมให้คณะครูออกไปเยี่ยมเยียนด้วย การที่ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูออกไปเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียนนั้น จะทำให้ทราบถึงสภาพทางบ้านของนักเรียนเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้าง นักเรียนมีพฤติกรรมอย่างไรขณะอยู่บ้าน อาจจะทราบได้จากผู้ปกครองนักเรียนด้วย เพราะนักเรียนมักมีพฤติกรรมต่างกันเมื่ออยู่ที่บ้านกับอยู่ที่โรงเรียน เช่น

อยู่ที่โรงเรียนมีความขยันขันแข็งช่วยทำงานที่โรงเรียนดีมาก ทั้งการทำความสะอาดห้องเรียน แต่เมื่ออยู่บ้านกลับเกียจคร้านไม่เคยช่วยทำงานบ้านเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ทั้งครูและผู้ปกครองจะได้ปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ปัญหาเด็กต่อไป นอกจากนี้ในการเรียนการสอนวิชาการเกษตร บางโรงเรียนมีบริเวณน้อยก็อาจให้นักเรียนปลูกต้นไม้ ปลูกผัก เลี้ยงไก่ไว้ที่บ้าน และครูก็ไปช่วย แนะนำที่บ้าน จะได้เห็นว่าหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูออกไปเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียนตามบ้านนั้นจะทำให้ได้ทั้งการเยี่ยมเยียนเพื่อถามทุกข์สุข และเพื่อปรึกษาหารือกับผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของนักเรียน เกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้และอื่น ๆ อีกมากมายหลายประเด็นด้วยกัน

สรุปได้ว่าการออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครองและนักเรียนตามบ้านเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้บริหาร คณะครู และผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียนได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนทั้งที่อยู่โรงเรียนและอยู่บ้าน ซึ่งข้อมูลดังกล่าว จะช่วยให้โรงเรียนและผู้ปกครองสามารถช่วยกันแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ขณะเดียวกันก็จะได้ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถของนักเรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน อันจะส่งผลให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางด้านวิชาการ นักเรียนจะสามารถพัฒนาตนเองทางด้านวิชาการได้มากขึ้นถ้าได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างเต็มที่ทั้งที่บ้านและโรงเรียนไปพร้อม ๆ กัน

การประชาสัมพันธ์โรงเรียน

หวน พินธุพันธ์ (2529, หน้า 91) กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นกระบวนการที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างดียิ่ง เพราะเป็นการเสนอให้ประชาชนทราบกิจการของโรงเรียนหรือทราบข่าวสารของโรงเรียน หรือเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชน ดังนั้น การประชาสัมพันธ์โรงเรียนจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างดียิ่ง

ส่วน ปรีชา เศรษฐีธร (2527, หน้า 40) ได้กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์โรงเรียนว่า ในปัจจุบันนี้ การประชาสัมพันธ์มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมกิจการงานทุก ๆ ชนิด ไม่ว่าจะเป็นงานของรัฐหรือธุรกิจของเอกชน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะดำเนินไปได้ด้วยดียาก ถ้าขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ดังนั้นการประชาสัมพันธ์โรงเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องจะละเลยเสียมิได้

ปรีชา เสรษฐ์ธัย ยังกล่าวอีกว่า โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่อยู่ในชุมชนและเป็นของประชาชน สร้างด้วยเงินภาษีอากร หรือโดยความร่วมมือของชุมชน การประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นการที่จะช่วยให้ชุมชนได้ทราบถึงการดำเนินการด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนเพื่อโรงเรียน และชุมชนจะได้เข้าใจซึ่งกันและกัน การร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน เมื่อถึงคราวจำเป็นก็จะตามมา ภายหลัง โรงเรียนกับการประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ เพราะ

1. โดยทั่ว ๆ ไปแล้วโรงเรียนเป็นหน่วยงานของรัฐ จำเป็นจะต้องแจ้งกิจการต่าง ๆ ให้ประชาชนได้ทราบเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ

2. โรงเรียนจำเป็นต้องรับการช่วยเหลือจากชุมชน และความร่วมมือจากประชาชนโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ประชาชนจะให้ความร่วมมือต่อเมื่อเขาพอใจ เขาสนใจในกิจการของโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนจึงจำเป็นต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ

3. การประชาสัมพันธ์โรงเรียนจะช่วยค้นหาและจัดแหล่งของความเข้าใจผิดในชุมชนได้ด้วย

4. นอกเหนือจากประชาชนในชุมชนแล้ว ยังมีสถาบันอื่น ๆ อีกมากที่โรงเรียนจะต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ด้วย โรงเรียนจึงจำเป็นต้องดำเนินการเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์เพื่อการนี้

วิธีการดำเนินการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

การประชาสัมพันธ์โรงเรียนนั้น หวน พินธุพันธ์ (2529, หน้า 91-92) ได้เสนอวิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดให้มีสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารของโรงเรียน อาจจะทำด้วยการอัดสำเนาเป็นกระดาษแผ่นเดียว หรือแผ่นพับ หรือเป็นเล่มก็ได้ และอาจจะออกเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน หรือภาคเรียนละเล่มก็ได้ แล้วแต่โรงเรียนจะมีค่าใช้จ่ายมากหรือน้อย สำหรับข่าวสารในสิ่งพิมพ์นี้ ก็ควรมีข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมของโรงเรียน ข่าวเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่ที่เน้นให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ข่าวเกี่ยวกับบุคลากรในโรงเรียน และข่าวอื่น ๆ ที่ชุมชนควรทราบ หรือผู้ปกครองนักเรียนควรทราบ และสิ่งพิมพ์เหล่านี้ทางโรงเรียนจะแจกไปยังประชาชนในชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชนเป็นสำคัญ

2. จัดเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ประจำโรงเรียนเพื่อตอบคำถามและให้ความสะดวกแก่ประชาชนและผู้ปกครองนักเรียนที่มาติดต่อโรงเรียน อาจจะเขียนว่า “ประชาสัมพันธ์” หรือ “ติดต่อสอบถาม” ก็ได้ แล้วให้เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์นั่งประจำอยู่ เมื่อมีประชาชนและผู้ปกครองมาติดต่อก็พร้อมที่จะตอบและให้ความสะดวก ดังนั้นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์จะต้องเป็นบุคคลมีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และพร้อมที่จะ

ช่วยเหลือให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่มาติดต่อหรือเป็นบุคคลที่ไม่วางท่า ไม่หน้าอ ไม่รอนาน ไม่งานมาก และไม่ปากเสีย เป็นต้น เมื่อทางโรงเรียนจัดเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ประจำโรงเรียน ได้เช่นนี้ ก็จะช่วยสร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชนได้อย่างมาก

3. จัดเผยแพร่ข่าวสารของโรงเรียนทางสื่อมวลชน เช่น เผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับการจัดงานของโรงเรียน การจัดนิทรรศการของโรงเรียน การชุมนุมศิษย์เก่า การประชุมผู้ปกครอง นักเรียน โดยเขียนข่าวดังกล่าวไปออกทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หรือลงหนังสือพิมพ์ ลงวารสารต่าง ๆ จะทำให้ประชาชนทราบข่าวสารของโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

4. ให้นักเรียนทราบข่าวสารของโรงเรียนที่ถูกต้อง เพื่อนักเรียนจะได้ช่วยเผยแพร่ข่าวสารให้ผู้ปกครองและประชาชนทราบต่อไป ซึ่งทางโรงเรียนมักแจ้งข่าวสารให้นักเรียนทราบในตอนเช้าก่อนเข้าเรียน อันที่จริงก็ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพมากนัก เพราะนักเรียนอาจจะฟังไป ผิด ๆ หรือฟังไม่เข้าใจ อาจจะไปเผยแพร่หรือไปเล่าต่อผิด ๆ ก็ได้ ดังนั้นควรจะย้ำหรือพูดให้เข้าใจ ถ้าครูประจำชั้นหรือครูผู้สอนจะนำไปย้ำในห้องเรียนอีกครั้งหนึ่งก็จะดีมาก ถ้าเป็นข่าวสารที่สำคัญควรจะทำเป็นทางการ คือทำเป็นลายลักษณ์อักษร หรือทำเป็นสิ่งพิมพ์จะดีมาก เพราะผิดพลาดน้อยที่สุด

5. ให้ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ คณงาน ภารโรง และยามของโรงเรียนได้ทราบข่าวสารของโรงเรียนที่ถูกต้องด้วย เพราะถ้าหากผู้ปกครองนักเรียนหรือประชาชนมาติดต่อโรงเรียน แต่ไม่พบเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์โดยตรงแต่พบบุคคลดังกล่าวจะได้แจ้งข่าวสารที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลานอกราชการ วันหยุด หรือวันหยุดภาคเรียน ผู้ปกครองนักเรียน หรือประชาชนมาติดต่อโรงเรียนมักจะพบครูเวร เจ้าหน้าที่เวร ภารโรง และยาม เมื่อบุคคลเหล่านี้ไม่ทราบข่าวสารของโรงเรียนที่ถูกต้องก็จะเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อบุคคลดังกล่าวไปพบผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนภายนอกโรงเรียนก็มักจะถูกถามข่าวสารของโรงเรียน อยู่เสมอหรือไม่ก็ถูกถามข่าวสารของโรงเรียนทางโทรศัพท์อีกด้วย ดังนั้นการให้บุคลากรของโรงเรียนได้ทราบข่าวสารของโรงเรียนที่ถูกต้องจึงเป็นผลดียิ่ง

6. ผู้บริหารและคณะครูออกไปประชาสัมพันธ์ด้วยตนเอง เช่น การออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครองหรือประชาชนตามบ้าน การไปร่วมงานหรือร่วมกิจกรรมในชุมชนมักจะพบปะผู้ปกครองนักเรียนหรือประชาชน ก็ควรถือโอกาสแจ้งข่าวสารของโรงเรียนไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้นอาจออกไปเยี่ยมเยียนผู้นำในชุมชนหรือบุคคลสำคัญในชุมชน เช่น เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ผู้แทนราษฎร เป็นต้น

7. รับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนหรือประชาชน ซึ่งอาจเป็นข้อข้องใจ ข้อเสนอแนะ ข้อบกพร่องของการดำเนินงานภายในโรงเรียน แล้วนำมาพิจารณาแก้ไข ปรับปรุง การดำเนินงานของโรงเรียน หรือทำความเข้าใจอันถูกต้อง เพื่อจะได้สร้างความเข้าใจอันดีซึ่งกัน และกัน

8. เชิญผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนมาชมนิทรรศการ หรือกิจการของโรงเรียน หรือเชิญมาฟังการบรรยายเรื่องราวที่น่าสนใจ เมื่อผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนได้ชม นิทรรศการ หรือกิจการของโรงเรียนก็จะเข้าใจโรงเรียนได้ดียิ่งขึ้น เพราะได้ชมผลงานของบุตร หลานของตน หรือผลงานของโรงเรียน

9. จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์เก่า แล้วเชิญผู้ปกครองนักเรียนและ ศิษย์เก่าเป็นสมาชิก มีการเชิญประชุม จัดกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น

นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์โรงเรียนยังดำเนินการด้วยวิธีอื่น ๆ อีกมาก โดยเฉพาะ อย่างยิ่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่กล่าวมาแล้วหลายเรื่องก็เป็นการ ประชาสัมพันธ์โรงเรียนไปด้วยในตัว เช่น การเชิญผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนมาประชุม การบริการอาคารสถานที่ของโรงเรียนแก่ชุมชน เป็นต้น เพราะกิจกรรมเหล่านี้เป็นการให้ ประชาชนทราบกิจการของโรงเรียน ทราบข่าวสารของโรงเรียน หรือสร้างความเข้าใจอันดีกับ ประชาชน และยังสร้างความพึงพอใจ ความศรัทธาให้กับประชาชนอีกด้วย

สรุปแล้วการประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งนี้เพราะการที่ชุมชนจะรู้สึกอยากให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ หรือสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ก็ต่อเมื่อได้รับทราบข่าวสาร ข้อมูล หรือเกิด ความรู้สึกพึงพอใจ สนใจในกิจกรรมของโรงเรียน และวิธีการที่จะทำให้ชุมชนได้รับทราบข่าวสาร ข้อมูล เกิดความพึงพอใจ สนใจในกิจกรรมของโรงเรียนได้ดีที่สุดก็คือ การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน ทราบนั่นเอง

นอกจากนี้แล้วการประชาสัมพันธ์โรงเรียนยังมีผลทางอ้อมให้ประชาชนและ ผู้ปกครองนักเรียนได้รับทราบข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และคุณภาพทาง วิชาการของโรงเรียน สามารถช่วยแก้ปัญหาและร่วมพัฒนาคุณภาพวิชาการของโรงเรียนได้อย่าง ดียิ่งทางหนึ่งด้วย เช่น การช่วยเหลือด้านเครื่องมืออุปกรณ์การเรียนการสอน ทุนการศึกษา การให้ความรู้ต่าง ๆ แก่นักเรียน การควบคุมดูแลนักเรียนเรื่องการเรียนที่บ้าน เป็นต้น ดังนั้น การประชาสัมพันธ์โรงเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องจะละเลยเสียมิได้

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา นั้น พบว่ามีงานวิจัยที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมได้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้ทำการวิจัยและประเมินผลคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา และวิเคราะห์สรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา โดยสรุปตัวบ่งชี้ด้านตัวป้อน ด้านกระบวนการและด้านผลผลิตที่มีผลต่อคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา ดังต่อไปนี้

ตัวบ่งชี้ด้านตัวป้อน มีดังนี้

- 1) อัตราส่วนนักเรียนต่อห้องเรียน
- 2) อัตราส่วนนักเรียนต่อครู
- 3) อัตราส่วนครูต่อห้องเรียน
- 4) ร้อยละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนประถมศึกษา
- 5) อัตราส่วนครูที่ได้รับการฝึกอบรมด้านการสอนต่อครูที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม
- 6) อัตราส่วนพื้นที่โรงเรียนต่อนักเรียน
- 7) อัตราส่วนพื้นที่ห้องเรียนต่อนักเรียน
- 8) อัตราส่วนจำนวนเตียงพยาบาลต่อจำนวนนักเรียน
- 9) อัตราส่วนจำนวนห้องส้วมต่อจำนวนนักเรียน
- 10) ร้อยละของเงินงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้โรงเรียนในหมวดต่าง ๆ ต่อหัว ต่อปี
- 11) สัดส่วนของเงินงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้ต่อเงินนอกงบประมาณ
- 12) อัตราส่วนจำนวนหนังสือในห้องสมุดต่อจำนวนนักเรียน

ตัวบ่งชี้ด้านกระบวนการ มีดังนี้

1) สัดส่วนของเวลาที่ผู้บริหารไปติดต่อราชการนอกโรงเรียนในเวลาราชการในแต่ละภาคการศึกษา

- 2) การมีแผนพัฒนาการสอนในกลุ่มวิชาต่าง ๆ
- 3) สัดส่วนการบริการทางวิชาการที่จัดให้แก่แก่นักเรียนที่เรียนเก่งเป็นพิเศษ และเรียนช้าเป็นพิเศษ

4) สัดส่วนของนักเรียนที่ได้รับการแนะแนวจากโรงเรียน

5) ร้อยละของนักเรียนที่ได้รับการสอนซ่อมเสริมในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ในรอบปีการศึกษา

6) ร้อยละของบุคลากรที่ได้รับการฝึกอบรมในรอบปีการศึกษา

7) จำนวนครั้งของการนิเทศภายในโรงเรียนที่ครูได้รับ

- 8) จำนวนครั้งของการนิเทศภายนอกโรงเรียนที่ครูได้รับ
- 9) ร้อยละของนักเรียนที่ได้รับการบริการโครงการอาหารกลางวัน
- 10) ร้อยละของนักเรียนที่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคติดต่อ
ตัวบ่งชี้ด้านผลผลิต ได้แก่

1. ผลผลิตเชิงปริมาณ พิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มประสบการณ์ ได้แก่ กลุ่มทักษะภาษาไทยและคณิตศาสตร์ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ นอกจากนี้ยังพิจารณาด้านประสิทธิภาพจากร้อยละของนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ อัตราการเลื่อนชั้น และซ้ำชั้น อัตราการสำเร็จการศึกษา จำนวนปีเฉลี่ยที่ใช้ในระดับประถมศึกษา อัตราการคงอยู่และการออกกลางคัน

2. ผลผลิตเชิงคุณภาพ พิจารณาจากคุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรม ความสามารถ และทักษะในการทำงาน ทั้งลักษณะการทำงานด้วยตนเอง และการทำงานเป็นกลุ่ม ความพึงพอใจจากชุมชนต่อคุณภาพนักเรียนในด้านความพร้อม สำหรับการประกอบอาชีพของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และความพร้อมในการเรียนต่อ

ในปีเดียวกันนี้ สุกางค์ จันทวานิช และคณะ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษาชนบท : กรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาชนบท : กรณีศึกษาโรงเรียนในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 4 โรงเรียน ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นช่วง ๆ ช่วงละ 1-2 เดือน ติดต่อกันในระยะเวลา 12 เดือน และมีการกลับเข้าไปยังหมู่บ้านและโรงเรียนอีกถึง 3 ระยะ เพื่อตรวจสอบความแม่นยำของข้อมูลบางประการและรวบรวมข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์เพิ่มเติม การวิเคราะห์ข้อมูลได้กระทำเป็นระยะ ๆ และสิ้นสุดท้ายได้วิเคราะห์เปรียบเทียบและการสังเคราะห์ข้อมูล ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า ปัจจัย 6 กลุ่มส่งผลต่อคุณภาพของโรงเรียนในเชิงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ได้แก่

1) ปัจจัยด้านการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การวางมาตรการการนิเทศ ประสิทธิภาพในการนิเทศ การจัดส่งอุปกรณ์ ความสอดคล้องของอุปกรณ์ระหว่างตำราเรียนของรัฐกับเอกชน และระหว่างความต้องการของโรงเรียนกับบริการของรัฐ ความเพียงพอของอุปกรณ์ บทบาทของผู้บริหารระดับอำเภอ และการพิจารณาความดีความชอบ

2) ปัจจัยด้านครูใหญ่ ประกอบด้วย ทักษะและความสามารถทางวิชาการกับการวางแผน การติดตามการปฏิบัติงานของครู ความรับผิดชอบและความสัมพันธ์กับผู้อื่น วิทยฐานะ ประสบการณ์ วุฒิ และระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง

3) ปัจจัยด้านครู ประกอบด้วย วุฒิ ประสบการณ์ วัย เพศ เหตุผลในการเลือกอาชีพครู ความรับผิดชอบ ปริมาณงานในความรับผิดชอบ ทักษะในการสอน การใช้เวลา การมีครูครบชั้น ขวัญและกำลังใจ ความสัมพันธ์กับผู้อื่น

4) ปัจจัยด้านชุมชน ประกอบด้วย ความเจริญแบบเมือง ท่าเลที่ตั้งของโรงเรียนบทบาทของผู้นำชุมชนและกรรมการศึกษา การให้ความร่วมมือแก่โรงเรียน

5) ปัจจัยด้านผู้ปกครองและนักเรียน ประกอบด้วย การใช้จ่ายเพื่อการศึกษา ทัศนคติต่อการศึกษาและอนาคตของบุตร ลักษณะการประกอบอาชีพ แบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจ ความเห็นเกี่ยวกับการลงโทษและการควบคุมความประพฤติบุตร สำหรับปัจจัยด้านนักเรียน ประกอบด้วย พื้นความรู้เดิม การทำการบ้านและการขาดเรียน

6) ปัจจัยด้านการเรียนการสอนและการวัดผล ประกอบด้วย ความพร้อมและความสนใจของครูในการสอน วิธีสอน การใช้เวลาในการสอน การนำหลักการวัดผลไปปฏิบัติ

ต่อมาในช่วงปี 2530-2533 ได้มีการวิจัยเชิงคุณลักษณะธรรมชาติ เกี่ยวกับการจัดระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพของผลผลิตการประถมศึกษาของ นพวรรณ ตรีเกษมมาศ และประทีป แสงเปี่ยมสุข, ยุพดี กะจะวงษ์ (อ้างใน บุญส่ง นิลแก้ว และคณะ, 2536, หน้า 6) ซึ่งได้สรุปเกี่ยวกับตัวแปรที่เกี่ยวข้องในองค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำไปสู่คุณภาพของผลผลิตของการประถมศึกษา คือ

1) ปัจจัยด้านการบริหาร ได้แก่ ความรับผิดชอบ เอาใจใส่ของผู้บริหาร มนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร เทคนิคการบริหารที่ต้องมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานที่มีผู้รับผิดชอบชัดเจน มีการมอบหมายงานให้ครูทุกคนทำตามความสามารถ การติดตาม ควบคุม กำกับ การทำงานของครู

2) ปัจจัยด้านครู ได้แก่ ความเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน ขวัญ และกำลังใจ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรและการสอน มีความยินดีและเต็มใจทำงานนอกเหนือจากการสอน

3) ปัจจัยด้านการสอน ได้แก่ มีการเตรียมการสอน มีการใช้สื่อการสอนอย่างสม่ำเสมอ ใช้วิธีสอนให้เหมาะสม มีการสอนซ่อมเสริมนักเรียนสม่ำเสมอ มีการวัดผลตรงตามจุดประสงค์และระยะเวลาที่กำหนด

4) ปัจจัยด้านสื่อ ได้แก่ มีสื่อการสอนและหนังสือ และหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้นักเรียนได้ค้นคว้าอย่างเพียงพอ มีห้องสมุดเป็นสัดส่วน และผู้บริหารให้การสนับสนุนในการจัดทำสื่อ

5) ปัจจัยด้านชุมชนและนักเรียน ได้แก่ ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษา กวดขันเอาใจใส่ต่อการเรียนของบุตรหลาน และนักเรียนมีอัตราการขาดเรียนไม่ถึงร้อยละ 2

ในช่วงเดียวกัน สุนิตา จันทรวงศ์ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (อ้างในหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่, 2533, หน้า 64) ได้สรุป ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา และรูปแบบ วิธีการ แนวคิด ในการทำงานที่สนองต่อการพัฒนาคุณภาพ ซึ่งมีแนวการดำเนินการในระดับโรงเรียน ดังนี้

1. การบริหาร การนิเทศโครงการในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนควรเน้นด้านคุณภาพ การเรียนการสอน และการใช้ข้อมูลจากการประเมินเป็นข้อมูลเร่องรัด พัฒนาการการจัดการเรียนการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง

2. การจัดการเรียนการสอนของครู ควรดำเนินการดังนี้

2.1 การเตรียมการสอน การบันทึกการสอนของครูควรจัดทำล่วงหน้าให้พร้อม

2.2 การติดตามผลการเรียนของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนองต่อการพัฒนา ความคิด ความเข้าใจ ของผู้เรียน และเน้นการประยุกต์ใช้

2.4 การสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรเนื้อหาการเรียนการสอน สภาพปัจจุบัน ของข้อมูลในเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง

2.5 การสร้างความพร้อมในการเรียนให้กับนักเรียน โดยการกระตุ้นหรือเสริมแรงใน ทางบวก รวมทั้งการสร้างความคิดหวัง แรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียนรู้แก่นักเรียน

2.6 ควรมีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละเนื้อหาหรือบทเรียน เพื่อนำผลมา พัฒนาซ่อมเสริมในแต่ละเรื่อง แต่ละสมรรถภาพเป็นระยะ ๆ

นอกจากนี้ กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2533) ได้วิจัยถึงความเสมอภาคของปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งได้คัดเลือกตัวแปรเหตุจาก องค์ประกอบด้านปัจจัยการบริหาร กระบวนการบริหาร ปัจจัยการเรียนการสอน กระบวนการเรียน การสอน และคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. องค์ประกอบด้านปัจจัยการบริหาร ได้แก่

- สัดส่วนครูที่มีวุฒิปริญญาตรีภายในโรงเรียน
- ผลรวมของระยะการฝึกอบรมที่ผู้บริหารโรงเรียนได้รับ
- จำนวนครูภักดิ์ และอุปกรณ์การเรียนการสอนของโรงเรียน

ข. องค์ประกอบด้านกระบวนการบริหาร ได้แก่

- จำนวนครั้งต่อปีการศึกษาที่โรงเรียนได้รับการนิเทศจากภายนอก
- จำนวนครั้งต่อปีการศึกษาที่ผู้บริหารโรงเรียนได้ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน
- จำนวนครั้งต่อปีการศึกษาที่โรงเรียนจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน

ค. องค์ประกอบด้านปัจจัยการเรียนการสอน ได้แก่

- การที่ครูสามารถนำความรู้ที่ได้จากภายนอก และภายในไปใช้ประโยชน์
- ความเพียงพอของอุปกรณ์การเรียนการสอนของกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
- ความรู้ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับหลักสูตรและวิชาชีพครู
- การอุทิศตนของครูที่วัดจากระดับพฤติกรรมในการปฏิบัติหน้าที่
- การที่นักเรียนพูดภาษาไทยกลางที่บ้าน
- การที่นักเรียนมีผู้ให้คำแนะนำที่บ้านเกี่ยวกับการทำการบ้าน

ง. องค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่

- สมรรถภาพในการแก้ปัญหาของครูเกี่ยวกับการเรียนการสอน
- ความถี่ของกิจกรรมที่ครูติดตามผลการเรียนของนักเรียน

จ. องค์ประกอบด้านคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่

- ค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของแต่ละโรงเรียน
- ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรวมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- ดัชนีคุณภาพของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

และจากผลการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เพื่อแสดงอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของตัวแปรในองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อผลผลิตทางการศึกษา สรุปได้ดังนี้

ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่

1. สมรรถภาพในการแก้ปัญหาของครูเกี่ยวกับการเรียนการสอน ส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. ความถี่ของกิจกรรมที่ครูติดตามผลการเรียนของนักเรียน ส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3. จำนวนครั้งต่อปีที่ผู้บริหารได้ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ส่งผลโดยตรงในทางลบต่อการกระจายของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่

1. จำนวนหัวข้อของการฝึกอบรมที่ผู้บริหารได้รับ ส่งผลในทางลบต่อการกระจายของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผ่านความถี่ของการนิเทศภายใน และส่งผลในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผ่านกิจกรรมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การอุทิศตนของครู และสมรรถภาพการแก้ปัญหาของครู นอกจากนี้จำนวนหัวข้อของการฝึกอบรมที่ผู้บริหารได้รับ ยังส่งผลในทางบวกต่อดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผ่านกิจกรรมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การอุทิศตนของครู และกิจกรรมที่ครูติดตามผลการเรียนของนักเรียน
2. สัดส่วนครูที่มีวุฒิปริญญาตรี ส่งผลในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยส่งผ่าน 3 เส้นทาง เส้นทางแรก ผ่านความเพียงพอของอุปกรณ์การเตรียมการสอน และสมรรถภาพในการแก้ปัญหาของครู เส้นทางที่สองผ่านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและวิชาชีพ ครูและกิจกรรม การติดตามผลการเรียนของนักเรียน เส้นทางที่สามผ่านการอุทิศตนของครู และกิจกรรมการติดตามผลการเรียนของนักเรียน
3. จำนวนรายการครุภัณฑ์ของโรงเรียน ส่งผลในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผ่านความเพียงพอของอุปกรณ์การเรียนการสอน และสมรรถภาพในการแก้ปัญหาของครู
4. การนิเทศจากภายนอกส่งผลในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผ่านประโยชน์ที่ครูได้รับจากการนิเทศ และกิจกรรมที่ครูติดตามผลการเรียนของนักเรียน
5. จำนวนปีที่นักเรียนได้เรียนก่อนประถมศึกษา ส่งผลในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผ่านสมรรถภาพในการแก้ปัญหาของครู
6. การพูดภาษาไทยกลางที่บ้าน ส่งผลในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผ่านสมรรถภาพในการแก้ปัญหาของครู
7. การมีผู้ช่วยให้คำแนะนำในการทำการบ้าน ส่งผลในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผ่านสมรรถภาพในการแก้ปัญหาของครูเกี่ยวกับการเรียนการสอน

ในปีเดียวกันนี้ กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2533) ยังได้ทำการวิจัยถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งได้สรุปสาระสำคัญจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพการประถมศึกษา พบว่า มีปัญหาในองค์ประกอบของระบบการจัดการศึกษา 3 ด้าน คือ

1. ด้านตัวป้อน ได้แก่ ภูมิหลังของผู้บริหารและครู ความสามารถของผู้บริหาร ความสามารถในการสอนของครู ความพร้อมของสื่อ และวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน อาคารสถานที่ และความพร้อมของนักเรียน

2. ด้านกระบวนการ ได้แก่ ระบบการบริหารและการจัดการ และกระบวนการเรียนการสอนภายในห้องเรียน

3. ด้านผลผลิต ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การตกซ้ำชั้น

นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการประถมศึกษา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสภาพอนามัยของนักเรียน ถึงแม้ว่าได้มีการกำหนดนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ในแผนการศึกษาแห่งชาติมาหลายฉบับ เช่น ได้มีการจัดทำเอกสารหลักสูตรสำหรับครู เพื่อช่วยให้ครูสามารถดำเนินการสอนได้ตามแนวทางของหลักสูตร การพัฒนาบุคลากร โดยจัดอบรมผู้บริหารและครู การพัฒนาและจัดหาสื่อการเรียนการสอน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การพัฒนางานต่าง ๆ ทางด้านวิชาการ และการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้การส่งเสริมสุขภาพอนามัยนักเรียน โดยการจัดให้มีโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ตลอดจนมีการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กวัยก่อนเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ เป็นต้น แต่การพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา ยังคงมีปัญหาที่สมควรเร่งรัดแก้ไขต่อไป เพราะยังคงมีภาวะการลงทุนในโรงเรียนที่มีครูเกิน การมีทรัพยากรจำกัดทำให้การพัฒนาบุคลากรเป็นไปไม่ได้ไม่ทั่วถึงและไม่ต่อเนื่อง และขาดการติดตามการนำความรู้ ความสามารถของผู้บริหารและครูไปใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ระบบการบริหารและการจัดการยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทำให้ไม่สามารถนำทรัพยากรจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยังพบบางส่วนขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ในด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ยังไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและแนวทางของหลักสูตรมากนัก กล่าวคือ ครูจำนวนไม่น้อยยังไม่เข้าใจหลักสูตร ไม่สามารถแปลเจตนารมณ์ของหลักสูตรในเชิงปฏิบัติได้ มุ่งสอนแต่กลุ่มทักษะและไม่นิยมใช้สื่อการสอนในการวัดและประเมินผลมุ่งเพื่อการตัดสินได้-ตก เพียงอย่างเดียว โดยไม่ใช้วิธีการประเมินอย่างอื่น จึงเป็นการประเมินที่แคบ เพราะวัดสมรรถภาพทางด้านความรู้ความจำเป็นหลัก...

ส่วนการวิจัยของ ชินภัทร ภูมิรัตน์ และคณะ (อ้างใน บุญส่ง นิลแก้ว, 2535, หน้า 7) ซึ่งวิจัยในปีเดียวกัน ได้สรุปตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่ สมรรถภาพในการแก้ปัญหาของครูเกี่ยวกับการเรียนการสอน ความถี่ของกิจกรรมที่ครูติดตามผลการเรียนของนักเรียน และจำนวนครั้งที่ผู้บริหารได้ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ส่วนตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อม ได้แก่ สัดส่วนครูที่มีวุฒิปริญญาตรี จำนวนรายการครุภัณฑ์ของ

โรงเรียน การนิเทศจากภายนอก จำนวนที่นักเรียนได้เรียนระดับปฐมวัย การพูดภาษาไทยกลางที่บ้าน และการมีผู้ช่วยแนะนำในการทำการบ้าน

ในปีต่อมากการวิจัยของ McClure (อ้างใน ทองอินทร์ วงศ์โสธร และคณะ, 2539, หน้า 19) พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีบทบาท ด้านการให้ความช่วยเหลือในการทำการบ้านของลูก ช่วยเหลือด้านข้อมูลข่าวสารทางวิชาการแก่ลูก ให้คำปรึกษาและกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของลูก ผู้ปกครองส่วนใหญ่รายงานว่า หน้าที่ของโรงเรียนคือการทำให้นักเรียนเข้าใจบทบาทหน้าที่ที่ดีของสมาชิก สังคม ทำสิ่งที่ดีงามตามหน้าที่ของสถานศึกษา และพัฒนาลักษณะนิสัยรักการเรียนรู้ให้แก่เด็ก สิ่งที่ผู้ปกครองต้องการจากโรงเรียนคือ อยากรให้โรงเรียนช่วยเหลือผู้ปกครองพัฒนาทักษะทางวิชาการ และทักษะในการเป็นพ่อแม่ที่ดีที่จะสามารถช่วยเหลือเด็กในปกครองให้ประสบความสำเร็จในการเรียน

ต่อมาในปี 2535 บุญส่ง นิลแก้ว และคณะ ได้วิจัยเรื่องประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่มีขนาดและสถานที่ตั้งต่างกันมีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่มีลักษณะแตกต่างกัน ดังนี้

1. ครูในโรงเรียนมักได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานที่นอกเหนือจากงานสอน (ไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) เช่น งานธุรการ งานสัมพันธ์ชุมชน งานกิจกรรมต่าง ๆ
2. ครูส่วนใหญ่ได้เข้ารับการอบรมทางวิชาการ เช่น การจัดการเรียนการสอน การผลิตสื่อ การวัดและประเมินผลการศึกษา ส่วนเรื่องหลักสูตรนั้นจำนวนครูที่เคยเข้ารับการอบรมมีน้อยมาก
3. การจัดครูประจำชั้นมี 3 รูปแบบ คือ ประจำชั้นใดชั้นหนึ่งโดยตลอด มีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือเปลี่ยนชั้นเรียน และติดตามนักเรียนขึ้นมาจากชั้นก่อน
4. การจัดการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่สอนครบชั้นตอน คือ ขั้นนำ ขั้นสอน และขั้นสรุป โดยใช้วิธีการสอนหลายวิธีตามลำดับจำนวนครูที่ใช้มากไปถึงน้อย คือ การซักถาม การบรรยาย การฝึกให้นักเรียนแก้ปัญหา การทดลองหรือปฏิบัติจริง การกระตุ้นให้นักเรียนทำงานตามความคิดริเริ่ม การให้อ่านหนังสือ การจัดกิจกรรมกลุ่ม การอภิปราย การให้จดตามคำบอกหรือตามกระดานดำ ทั้งนี้ครูในโรงเรียนขนาดเล็กค่อนข้างใช้วิธีการสุดท้าย มากกว่าครูในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลาง
5. ครูในโรงเรียนทุกขนาดและที่ตั้งใช้วิธีการติดต่อกับผู้ปกครอง โดยการเยี่ยมเยียนบ้านมากกว่าวิธีอื่น ทั้งนี้มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับนักเรียนในด้านการเรียน การขาดเรียน ผลการเรียน ความประพฤติ สุขภาพ และเรื่องของการขอความร่วมมือ
6. ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้บริหารโรงเรียนด้วยวิธีการจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อปฏิบัติงานวางแผนของโรงเรียน และให้คณะครูได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในโรงเรียนแต่ละด้านอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้โรงเรียนได้มีการกำหนดขั้นตอน การปฏิบัติงาน

วางแผนไว้อย่างชัดเจน โดยได้พยายามมอบหมายให้ครูได้ทำงานตรงตามความรู้ความสามารถ อย่างไรก็ตามการส่งเสริมเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนนั้นยังมีไม่มากนัก

ในปี 2538 กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ทำการวิจัย เรื่อง การประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2538 โดยมีจุดประสงค์ข้อหนึ่งเพื่อวิเคราะห์กิจกรรมหลักตามภาระงานที่มีความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน จากผลการวิเคราะห์กิจกรรมหลักตามภาระงานโดยพิจารณาจากกิจกรรมที่ควรนำมาใช้พัฒนาโรงเรียนตามมาตรฐานตัวบ่งชี้ที่โรงเรียนผ่านน้อย และกิจกรรมการพัฒนางานตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียน พบว่า มีภาระงานที่ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน

1.1 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การวิเคราะห์ การพัฒนา การใช้และประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น

1.2 การผลิต ใช้ และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน โดยการจัดหา ผลิต ทดลอง ปรับปรุง พัฒนา และนำสื่อการเรียนการสอนไปใช้

1.3 การจัดทำแผนการสอนที่มีองค์ประกอบครบถ้วนสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับหลักสูตรและนักเรียน

1.4 การพัฒนาเครื่องมือและวิธีการประเมินผลการเรียนการสอน

2. ปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร

2.1 กิจกรรมพัฒนาบุคลากรในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่

- พัฒนาบุคลากรด้านทักษะกระบวนการคิด และกระบวนการทำงาน โดยการอบรมครูผู้สอนที่ไม่มีวุฒิด้านการสอนปฐมวัย การให้ความรู้ด้านพัฒนาการเด็ก การศึกษาดูงาน การจัดสภาพแวดล้อมต้านก่อนประถมศึกษา และการพัฒนาทักษะการสอนทุกระดับ และส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเอง

- พัฒนาครูระดับก่อนประถมศึกษาให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์

2.2 แก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากร โดยการนำนวัตกรรมและ/หรือเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจ้างบุคลากรสอนพิเศษ การขอบรรจุครูใหม่ และการระดมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงาน

3. ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

3.1 จัดสภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกห้องเรียนให้ครบถ้วนตามเกณฑ์ที่กำหนดทุกระดับการศึกษาที่เปิดสอน โดยจัดประดับตกแต่งสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน และบริเวณโรงเรียน จัดหาวัสดุครุภัณฑ์ประจำห้องเรียน และภายนอกห้องเรียน

3.2 ใช้อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอนและชุมชน โดยการวางแผนการใช้อาคารเรียน อาคารประกอบและบริเวณ จัดห้องเรียนห้องพิเศษต่าง ๆ ให้ครบตามภารกิจและสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัยและเอื้อต่อการเรียนการสอน

4. ปรับปรุงประสิทธิภาพการวางแผนและการบริหารโรงเรียน

4.1 จัดทำระบบข้อมูลและสารสนเทศ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดระบบข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนทุกด้านให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

4.2 จัดทำแผนให้ครอบคลุมภารกิจและสอดคล้องกับสภาพของโรงเรียน โดยการวางแผนดำเนินงานทั้งระยะสั้น และระยะยาว ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและการพัฒนารูปแบบการวางแผนให้เหมาะสม

4.3 พัฒนาความรู้ ทักษะ เทคนิค โดยใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีช่วยในการบริหารงานตามภารกิจ โดยการให้ความรู้ ทักษะ และเทคนิคการบริหารงานแบบใหม่

5. ปรับปรุงประสิทธิภาพการนิเทศ

5.1 จัดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนให้ครอบคลุมภารกิจทั้ง 6 งาน โดยการสำรวจปัญหาของโรงเรียนและความต้องการของบุคลากร สร้างสื่อ/เครื่องมือการนิเทศ ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ประเมินผลและปรับปรุงการนิเทศ

5.2 เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจและเจตคติที่ดีในเรื่องการนิเทศ ให้แก่บุคลากรในโรงเรียน โดยการจัดอบรม/ประชุมปฏิบัติการ และส่งเสริมการพัฒนาตนเองของครูและผู้บริหารโรงเรียน

6. ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนและคุณภาพชีวิตนักเรียน

6.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักเรียน โดยการจัดบริการแนะแนวนักเรียน ให้ความรู้เรื่องการแนะแนวแก่ครูทุกคน การบริการ ป้องกัน/แก้ไข/ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และดูแลรักษาความปลอดภัยของนักเรียน การจัดการบริการอาหารกลางวัน และอาหารเสริม ตลอดจนการบริการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลน

6.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์

7. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

7.1 การให้บริการต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง เกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาเด็ก การอบรมเลี้ยงดูเด็กให้สอดคล้องกับพัฒนาการเด็ก

7.2 ร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการส่งเสริม ความสัมพันธ์และร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองและชุมชน

ต่อมาในปี 2539 ทองอินทร์ วงศ์โสธร และคณะ ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาคุณภาพ โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยศึกษาจากปัจจัย 3 ประการ คือ พฤติกรรม การบริหารของผู้บริหาร การจัดการเรียนการสอนของครู และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

ผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ระหว่างพฤติกรรมของผู้บริหารกับแรงจูงใจ และความพึงพอใจในการทำงานของครู โดยผู้บริหารที่มีพฤติกรรมแบบคัมภีร์ ส่งผลต่อแรงจูงใจทั้งปัจจัยกระตุ้นและปัจจัยค้ำจุน และความเป็นผู้นำทาง วิชาการของผู้บริหารจะส่งผลต่อความรับผิดชอบของครู และต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

การจัดการเรียนการสอนของครู พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการ ต่าง ๆ เช่น การใช้ชุดการสอนมินิคอร์ส แบบบทเรียนสำเร็จรูปการ์ตูน การสอนแบบโมดูล การใช้ ชุดการเรียนการสอนและชุดการเรียน การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ รวมทั้งการสอนที่ นอกเหนือไปจากการใช้คู่มือครู การสอนที่มีเด็กเป็นศูนย์กลาง และการสอนตามปกติจะช่วยเพิ่ม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้กับนักเรียน

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง พบว่า ผู้ปกครองมีส่วนเป็นอย่างมากในการช่วยให้เด็ก ประสบความสำเร็จในการเรียน ทั้งนี้โดยการชมเชย ส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กดูหนังสือ ช่วยสอน และให้คำปรึกษา และกำหนดมาตรฐานการเรียนของเด็ก และพบว่าปัจจัย 5 ประการที่ก่อให้เกิด ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน คือ

- 1) ความมีผลงานทางวิชาการและการบริหาร
- 2) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน
- 3) ความมีชื่อเสียง
- 4) ความพึงพอใจและความทันสมัยของอาคาร และอุปกรณ์การเรียนการสอน และ
- 5) การจัดหลักสูตรและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพงานวิชาการต้องมีการพัฒนาทั้งในด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการสอน และด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งในแต่ละด้านก็จะมีปัจจัยย่อยที่ต้องพัฒนาให้ถูกต้องและเหมาะสมกับหลักการและขั้นตอน จึงจะทำให้การพัฒนาคุณภาพงานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูงสุด ส่วนการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่น ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา การพัฒนาคุณภาพของการประถมศึกษา ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา รวมทั้งการประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา จะทำการวิจัยโดยใช้ขอบเขตประชากรค่อนข้างกว้าง กล่าวคือ เป็นการวิจัยระดับประเทศ หรือระดับเขตการศึกษา เช่น งานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ ต้องการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษาของประเทศ ผลการวิจัยส่วนใหญ่แล้วพบว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษามีปัจจัยหลายอย่างเป็นองค์ประกอบเช่น ด้านการบริหาร ด้านการเรียนการสอน ด้านตัวผู้บริหารและครูผู้สอน ด้านชุมชนและผู้ปกครองนักเรียน เป็นต้น แต่ละปัจจัยก็จะมีตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพการศึกษาแตกต่างกันไป ซึ่งโดยเนื้อหาแล้วคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาก็จะพิจารณาถึงคุณภาพทางด้านวิชาการเป็นหลัก กล่าวคือ การจัดการศึกษาของสถานศึกษาจะมีคุณภาพมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับพัฒนาคุณภาพทางด้านวิชาการ แต่การทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในสถานศึกษาโดยตรงยังไม่แพร่หลาย โดยเฉพาะในเขตจังหวัดหรืออำเภอยังมีน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย ยังไม่ปรากฏ จากเหตุผลดังกล่าวนี้ประกอบกับความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการโรงเรียน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย โดยจะทำการวิจัยถึงปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงานวิชาการ และแนวทางการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงานวิชาการโรงเรียน ตามแนวคิดของ ทองอินทร์ วัชโรทัย (2539) จำนวน 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านการบริหารงานวิชาการ ปัจจัยด้านการสอน และปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ที่ยังไม่มีผู้ใดวิจัยไว้

ผลการวิจัยจะทำให้ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพงานวิชาการ และแนวทางการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาและหน่วยงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางการกำหนดนโยบาย วางแผน และดำเนินการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนมีคุณภาพ และมาตรฐานด้านการศึกษาเพิ่มมากขึ้นต่อไป